

ΕΚΘΕΣΙΣ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ
ΤΟΥ ΕΝ ΒΕΝΕΤΙΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1978

Α'. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

Ἡ ἐτήσια κρατικὴ ἐπιχορήγηση τοῦ Ἰνστιτούτου κατὰ τὸ 1978 δὲν ἀυξήθηκε. Ἀντίθετα, ἀυξήθηκαν αἰσθητὰ τὰ λειτουργικὰ ἔξοδα, ἐξ αἰτίας τῆς συνεχιζόμενης ἀνόδου τοῦ τιμαρίθμου στὴν Ἰταλία καὶ τῆς παγκόσμιας οἰκονομικῆς ὑφους. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, οἱ ἰταλικοὶ φόροι, πὺ ὑποχρεώνεται τὸ Ἰδρυμὰ μὰς νὰ πληρώνει, γίνονται κάθε μέρα καὶ βαρύτεροι, ἐνῶ ἀντίθετα, μὲ τὸν πρόσφατο ἰταλικὸ ἐνοικιοστασιακὸ νόμο τὸ λεγόμενον «equo canone» καὶ μὲ τὸν ἄδικο χαρακτηρισμὸ ὄλων γενικὰ τῶν ἀκινήτων τῆς Βενετίας (ἀκόμη καὶ τῶν πρόσφατα ἐπισκευασμένων, ὅπως πολλὰ ἀπὸ τὰ ἀκίνητα τοῦ Ἰνστιτούτου ὡς παλιῶν καὶ μισοερειπωμένων, τὰ εἰσοδήματα τοῦ Ἰνστιτούτου ἀπὸ μισθώματα μειώθηκαν σημαντικὰ ἀντὶ ν' ἀυξηθοῦν. Ἀκόμη μειώθηκε κατὰ ἄλλα 10% καὶ τὸ μηνιαῖο εἰσόδημα τοῦ Ἰνστιτούτου ἀπὸ τὴν ἐκμίσθωση τοῦ ἀκινήτου τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου στὴ Ρώμη, μετὰ τὴν ἐκχώρηση τοῦ ποσοστοῦ αὐτοῦ γιὰ τὰ ἔξοδα τῆς συντήρησης τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας τῆς Ρώμης, γιὰ νὰ ἱκανοποιηθεῖ δίκαιο αἴτημα τῆς ἑλληνικῆς Πρεσβείας. Ἡ οἰκονομικὴ κατάσταση λοιπὸν τοῦ Ἰνστιτούτου, ὕστερα ἀπὸ ὄλα αὐτὰ, θὰ ἦταν δύσκολη, ἀν δὲν εἶχε μείνει εὐτυχῶς σημαντικό περὶσσευμα στὸν προϋπολογισμό του ἀπὸ τὶς προηγούμενες χρήσεις, πὺ φροντίζαμε νὰ τὸ ἀφήνουμε πάντα γιὰ κάθε ἀπρόοπτο ἐνδεχόμενο καὶ πὺ ἀποδεικνύεται τῶρα πόσο σκόπιμο ἦταν τὸ προνοητικὸ αὐτὸ μέτρο, γιὰτὶ, χωρὶς αὐτό, ἡ συντήρηση τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ ἡ συνέχιση τοῦ ἔργου του θὰ ἦταν σήμερα προβληματικὴ. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ πληθωρισμὸς δὲν φαίνεται δυστυχῶς νὰ ὑποχωρεῖ, εἶναι ἀνάγκη στὸ μέλλον ὄχι μόνον νὰ μὴ γίνεαι καμιά περικοπὴ τῆς ἐτήσιας κρατικῆς ἐπιχορήγησης τοῦ Ἰνστιτούτου, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀναπροσαρμόζεται πάντα στὸν τιμάρθμο. Μόνον μὲ τὴν προϋπόθεση αὐτὴ θὰ μπορέσει νὰ ἐξασφαλιστεῖ στὸ μέλλον ἡ ὀμαλή καὶ ἀπρόσκοπη λειτουργία τοῦ Ἰδρυματος γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τοῦ σημαντικοῦ προορισμοῦ του.

Ἐπιθυμῶ νὰ σημειώσω ἐδῶ μὲ εὐχαρίστηση πῶς, ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ Σεπτεμβρίου, ἔχομε ὡς μέλος τῆς Διαχειριστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἰνστιτούτου τὸ νέο Πρόξενον τῆς Ἑλλάδας στὴ Βενετία κ. Βασίλειο Κασκαρέλη, πὺ, μὲ τὰ ἐξαίρετα

προσόντα του και τὸ εἰλικρινὲς ἐνδιαφέρον πὸν ἔδειξε γιὰ τὸ Ἰνστιτούτο μας ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή, μᾶς ἔδωκε τὶς καλύτερες ἐλπίδες γιὰ μιὰ γόνιμη συνεργασία. Τέτοια συνεργασία ἦταν φυσικὰ ἀδύνατο νὰ γίνει ποτὲ μὲ τὸν ἄμεσο προκάτοχό του γιὰ τοὺς λόγους πὸν γνωρίζει ἡ προϋσταμένη του ἀρχή. Ἀλλὰ μὲ τὸ θλιβερὸ αὐτὸ θέμα, πὸν στοίχισε τόσο ἀκριβὰ στὸ Ἰνστιτούτο, ἀπαξιῶ ν' ἀσχοληθῶ ἔδῳ.

Β' - Γ'. ΕΡΓΑ ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΕΩΣ ΚΑΙ ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΕΩΣ

Σημαντικὲς ἦταν οἱ ἀνακαίνισεις κτηρίων πὸν πραγματοποίησε καὶ κατὰ τὸ 1978 τὸ Ἰνστιτούτο.

Μὲ ξεχωριστὸ κονδύλιο τοῦ Ἐπιχειρηματικοῦ Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν, πὸν ἐνισχύθηκε ἐφέτος μὲ τὴν ἀποστολὴ 1.000.000 δραμῶν, ἄρχισε τὸν Ἰούνιο ἡ ἀνακαίνιση δυὸ ὁρόφων (πρώτου καὶ δευτέρου) τοῦ ἀκινήτου Castello 3423, ἀφοῦ ἔγινε μειοδοτικὸς διαγωνισμὸς τὸν Ἰανουάριο καὶ ἀφοῦ, ὕστερα ἀπὸ ἀρκετὰ δύσκολες διαπραγματεύσεις, κατορθώσαμε νὰ μεταστεγάσουμε σὲ ἄλλους χώρους ἀκινήτων τοῦ Ἰνστιτούτου δυὸ ἐνοικιοστασιακοὺς μισθωτὲς διαμερισμάτων τῶν ὁρόφων πὸν θὰ ἐπισκευάσουμε. Τὰ νέα διαμερίσματα, πὸν ἐλπίζουμε νὰ εἶναι ἔτοιμα ὡς τὴν ἀνοιξη, θὰ ἔχουν τὸ πλεονέκτημα ὅτι, ἐπειδὴ βρῖσκονται στὸ χῶρο τοῦ Campo dei Greci, μποροῦν νὰ χρησιμοποιηθοῦν καὶ γιὰ ἐρευνητὲς, φιλοξενούμενους ἢ ὑπαλλήλους τοῦ Ἰνστιτούτου. Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὶς δεσμεύσεις τοῦ Ἰταλικοῦ ἐνοικιοστασίου πὸν εἶναι φαινόμενο παροδικό, ἡ ἀνακαίνιση ἀκινήτων τοῦ Ἰνστιτούτου, καὶ μάλιστα μνημειακῶν, ὅπως εἶναι τὰ περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἀνακαίνισαμε τὰ τελευταῖα χρόνια, εἶναι ἔργο σκόπιμο καὶ ἐπιβεβλημένο, γιὰ νὰ προλάβουμε τὴν κατερείπωσή τους καὶ νὰ ἀποφύγουμε ἔξοδα πολὺ μεγαλύτερα, πὸν θὰ ἀπαιτοῦσε ἀργότερα ἡ ἐπισκευὴ τους.

Μὲ ἔξοδα τοῦ Ἰνστιτούτου ἀνακατασκευάστηκε, ἐπειδὴ ἦταν ἐρειπωμένη, ἡ στέγη τοῦ ἀκινήτου Castello 3384, καθὼς καὶ ἡ στέγη καὶ ἡ πανύψηλη καπνοδόχος τοῦ ἀκινήτου 3419, ἀπὸ τὸ ὁποῖο εἶχε πέρυσι καταρρεύσει μεγάλο μέρος τοῦ γείσου, μὲ κίνδυνο νὰ προκαλέσει θύματα.

Ἀναγκαῖο κρίθηκε νὰ ἐπισκευαστεῖ καὶ ἡ μικρὴ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Χριστοφόρου στὸ ἐλληνικὸ κοιμητήριό τοῦ San Michele. Οἱ ἐργασίες ἄρχισαν ἤδη καὶ ἐλπίζουμε νὰ τελειώσουν στὶς ἀρχὲς τοῦ ἐπόμενου ἔτους.

Στὸ Campo dei Greci, γιὰ νὰ συμπληρώσουμε τὶς μεγάλες ἐπισκευὲς πὸν ἔγιναν πέρυσι στὸν ἱστορικὸ ναὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἀποφασίσαμε ν' ἀντικαταστήσουμε καὶ ὅλα τὰ παλιὰ σάπια παραθυρόφυλλα τοῦ ναοῦ (12 μεγάλα καὶ 4 μικρὰ) μὲ καινούργια. Τοποθετήσαμε ἐπίσης στὶς θύρες τοῦ συσκευη αὐτομάτου

συναγερομῶν γιὰ τὴν ἀποφυγὴ διάρρηξης (βλ. παρακάτω). Ἐπίσης τοποθετήσαμε πίσω ἀπὸ τὸ μεγάλο κυκλικὸ παράθυρο (ὄφθαλμὸ) τῆς πρόσοψης τῆς ἐκκλησίας παραπέτασμα, γιὰ νὰ ἐμποδίζει, ἰδίως τὸ καλοκαίρι, τὸν ἥλιο νὰ καταστρέφει τὶς εἰκόνες τοῦ τέμπλου. Ἐπειδὴ καὶ τὰ ὀκτὼ σιδερένια παλιὰ φανάρια τοῦ Campo dei Greci εἶχαν μισοκαταστραφεῖ ἢ καὶ ἐντελῶς ἀχρηστευθεῖ ἀπὸ τὴ σκοουριά, ἀποφασίσαμε νὰ τὰ ἀντικαταστήσουμε μὲ καινούργια ὀρειχάλκινα ἀνοξείδωτα. Τέλος, στὴν εἴσοδο τοῦ Ἰνστιτούτου τοποθετήσαμε νέα καλαίσθητη μαρμάρινη ἐπιγραφὴ, ποὺ πληροφορεῖ τοὺς περαστικούς γιὰ τὴν ὕπαρξη τοῦ Μουσείου τῶν εἰκόνων καὶ γιὰ τὸ ὠράριο τῶν ἐπισκεπτῶν.

Γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ Ἰνστιτούτου ἀγοράσαμε δυὸ ἠλεκτρικὰ ψυγεῖα.

Γιὰ τὴν αἴθουσα δεξιῶσεων τοῦ πρώτου ὀρόφου τοῦ Ἰνστιτούτου ὁ εὐγενὴς δωρητὴς κ. Γεώργ. Συμεωνίδης μᾶς πρόσφερε (χωρὶς νὰ τοῦ τὸ ζητήσουμε) ἕνα ὠραῖο περσικὸ χαλί ἀξίας 4.000.000 λιρῶν Ἰταλίας.

Δ'. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΕΡΓΟ

Τὸ ἐπιστημονικὸ ἔργο τοῦ Ἰνστιτούτου συνεχίστηκε καὶ κατὰ τὸ 1978 χωρὶς ἀνακοπή. Ὁ ἀπολογισμὸς του κατὰ τομεῖς εἶναι ὁ ἀκόλουθος.

1) ΕΡΕΥΝΗΤΕΣ

Τέσσερις ἀπὸ τοὺς παλιοὺς ἐρευνητὲς τοῦ Ἰνστιτούτου ἐξακολούθησαν νὰ ἐργάζονται σ' αὐτὸ σ' ὅλη τὴ διάρκεια (ἢ μόνο στὸ πρῶτο διάστημα) τοῦ ἔτους 1978 :

α) ὁ κ. Παναγιώτης Μιχαηλᾶρης, β) ἡ δεσποινὶς Δέσποινα Βλάσση, γ) ἡ κυρία Εἰρήνη Βλαχάκη - Φραγκούλη καὶ δ) ἡ δεσποινὶς Νίκη Τσελέντη. Ὁ πρῶτος, ἀφοῦ ἔλαβε τρίμηνη παράταση τῆς ὑποτροφίας του, δὲν τὴν ἐχρησιμοποίησε ὀλόκληρη, ἀλλὰ ἀναχώρησε στὶς 31 Μαρτίου. Ἡ δεύτερη, ποὺ πῆρε παράταση τῆς ὑποτροφίας της γιὰ δεύτερο χρόνο, ἔμεινε ὀλόκληρη τὸ 1978 καὶ ἀναχώρησε στὶς 31 Δεκεμβρίου. Ἡ τρίτη καὶ ἡ τέταρτη ἐργάστηκαν ἐπίσης ὀλόκληρη τὸ 1978, γιατί ἔλαβαν παράταση τῆς ὑποτροφίας τους γιὰ δεύτερο χρόνο, ἀπὸ τὶς 3 Δεκεμβρίου. Στούς παλιοὺς αὐτοὺς ὑποτρόφους ἦρθε νὰ προστεθεῖ καὶ ε) ἡ κυρία Κατερίνα Βασιλείου, τὸ γένος Ζαρίδη, πτυχιούχος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς (Τμῆματος Μέσων καὶ Νέων Ἑλληνικῶν Σπουδῶν) τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων, ποὺ πέτυχε, τὸ Μάιο τοῦ ἔτους αὐτοῦ, στὸ διαγωνισμὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Παρακάτω θὰ γίνῃ λόγος γιὰ τὴν ἐργασία τοῦ καθενὸς ἀπὸ τοὺς πέντε αὐτοὺς ὑποτρόφους ἐρευνητῆς :

α) Ὁ κ. Παναγιώτης Μιχαηλάρης, κατὰ τὸ τελευταῖο τρίμηνο διάστημα τῆς παραμονῆς του στὸ Ἰνστιτούτο (1 Ἰανουαρίου - 31 Μαρτίου), ἀφιερώθηκε ἀποκλειστικὰ στὴ συμπλήρωση τῆς συλλογῆς τοῦ ὕλικου ἀπὸ τὰ Κρατικὰ Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας τοῦ σχετικοῦ μὲ τὴ διατριβὴ πὺ ἐτοιμάζει γιὰ τὶς ἐμπορικὲς δραστηριότητες τῆς ἀθηναϊκῆς οἰκογένειας Περούλλη στὴ Βενετία. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἐρευνῆσε καὶ συγκέντρωσε ὕλικὸ ἀπὸ τὴν τελευταία σειρά τοῦ Archivio Privato Perulli (Serie Terza), πολὺ σημαντικὸ γιὰ τὴν ὀλοκλήρωση τῆς μελέτης του. Μὲ τὴν ἀνακάλυψη, τὴν τελευταία στιγμή, καὶ ἄλλων πέντε δεσμίδων (buste) ἄγνωστων καὶ ἀκαταλογογράφτων, πὺ τὶς ἀρίθμησε καὶ τὶς ἐνέταξε στὴν τρίτη αὐτῆ σειρά, οἱ ἀριθμοὶ τῶν δεσμίδων τῆς σειρᾶς αὐτῆς ἀνέβηκαν τώρα σὲ 62. Ὁ κ. Μιχαηλάρης, μετὰ τὴν ὀλοκλήρωση τῆς συλλογῆς τοῦ ὕλικου του καὶ τὴν ἐπιστροφὴ του στὴν Ἀθήνα, θὰ προχωρήσει τώρα στὴ σύνθεση τῆς διατριβῆς του, ἐλπίζουμε γρήγορα. Πρέπει νὰ σημειωθεῖ πὺς, ἀνάμεσα στὰ ἔγγραφα τοῦ ἀρχείου αὐτοῦ τῶν Περούλλη πὺ ἐρεύνησε, βρῆκε καὶ ξεχώρισε καὶ περισσότερα ἀπὸ 100 ἔντυπα τῆς κατηγορίας τῶν «Stampre» («a taglio» ἢ al laudo»), δηλαδὴ ἔντυπων δικογραφιῶν γιὰ ὑποθέσεις (ἐφέσεις) πὺ θὰ δίκασαν τὰ δικαστήρια τῆς Βενετίας. Οἱ «Stampre» αὐτὲς κατὰ μεγάλο ποσοστὸ ἀναφέρονται σὲ Ἑλληνας ἢ σὲ ἀντιδικίες μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βενετῶν καί, μαζί μὲ τὶς «Stampre» τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου, θὰ ἀποτελέσουν ἀντικείμενο ἰδιαίτερης μελέτης του.

Ὁ κ. Μιχαηλάρης συνέχισε παράλληλα τὴν ἐργασία του σὶς βιβλιοθῆκες τῆς Βενετίας καὶ εἰδικότερα στὴ Μαρκιανὴ μὲ σκοπὸ τὴ βιβλιογραφικὴ του ἐνημέρωση σχετικὰ μὲ τοὺς οικονομικοὺς προσανατολισμοὺς τοῦ Βενετικοῦ Κράτους κατὰ τοὺς δυὸ τελευταίους αἰῶνες τῆς ζωῆς του, πὺ ἔχουν ἄμεση σχέση μὲ τὸ θέμα τῆς διατριβῆς του. Ἀποδελτίωσε ἐπίσης τὰ περιοδικὰ «Giornale Numismatico» (1808 - 1812), «Rivista Dalmatica» (1889 - 1927), «Rivista Commerciale d' Oriente» (1907 - 1909), «Annuario Dalmatico» (1884 - 1887) καὶ «Nobilissima» (1950 - 1951, τεύχη 1 - 8).

Τέλος, ὁ κ. Μιχαηλάρης συνέχισε μὲ τὸν ἴδιο ζῆλο τὸ ἔργο τοῦ προσωρινοῦ βιβλιοθηκάρου τοῦ Ἰνστιτούτου.

Ἡ εὐσυνειδησία καὶ ἡ σοβαρότητα τῆς ἐργασίας τοῦ κ. Μιχαηλάρη μᾶς δίνουν τὴν ἐλπίδα πὺς τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν του πὺ θὰ μᾶς παρουσιάσει θὰ εἶναι ἱκανοποιητικά.

β) Ἡ δεσποινὶς Δέσποινα Βλάσση, κατὰ τὸ δεύτερο καὶ τελευταῖο ἔτος τῆς ἐργασίας της στὸ Ἰνστιτούτο, συνέχισε τὶς ἐρευνὲς της στὰ Κρατικὰ Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας γιὰ τὴ συλλογὴ στοιχείων σχετικῶν μὲ τὸ θέμα τῆς διδακτορικῆς της

διατριβῆς, πού ἔχει τὸν τίτλο «*Μεταξάδες - Ἄγγινοι: ἑσωτερικὲς ἀναταραχὲς καὶ ἐπαναστατικὰ κινήματα στὴ βενετοκρατούμενη Κεφαλονιά κατὰ τὸ ΙΗ' αἰ.*».
Ἔτσι μελέτησε τὶς ἀκόλουθες ἀρχαιακὲς σειρές :

1) *Provveditori da Terra e da Mar*, filze 971 - 991.

2) *Avogaria di Comun*, buste 659, 660, 661, 663, 664, 3550, 3572, 3577, 3578, 3581, 3582, 3585, 3586, 3597, 3598, 3599.

3) *Senato Mar*, registri 220 - 246.

Παράλληλα συνέχισε τὴ μελέτη βιβλίων σχετικῶν μὲ τὸ θέμα τῆς στὴ Μαρκιανὴ Βιβλιοθήκη καὶ στὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Ἴνστιτούτου. Περισσότερο μελέτησε τὴν πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ κατάσταση τῆς Βενετίας κατὰ τὸν τελευταῖο αὐτὸν αἰῶνα τῆς ζωῆς τῆς.

Στηριζόμενη στὸ ὕλικὸ πού συγκέντρωσε καὶ στὴ μελέτη τοῦ θέματός τῆς, ἡ δεσποινὶς Βλάσση συνέταξε ἓνα πρῶτο διάγραμμα τῆς διατριβῆς τῆς, πού περιλαμβάνει περίπου τὰ ἀκόλουθα κεφάλαια :

1) Σύντομη ἱστορικὴ ἀναδρομὴ στοὺς δυὸ πρώτους αἰῶνες τῆς βενετικῆς κυριαρχίας στὴν Κεφαλληνία (ΙΣΤ' καὶ ΙΖ').— 2) Οἰκονομικὴ κατάσταση. Ἐμπορικὲς σχέσεις τῆς Κεφαλληνίας μὲ τὴ Βενετία.— 3) Σύστημα τοπικῆς διοίκησης. Κοινωνικὲς τάξεις.— 4) Ἡ θέση τῆς Βενετίας στὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρο τὸ ΙΗ' αἰ. καὶ οἱ ἀποικίες τῆς.— 5) Διαμόρφωση τῶν πολιτικῶν κομμάτων στὴν Κεφαλληνία. Αἷτια, ἐπιδιώξεις, ἀρχηγοί.— 6) Πρῶτες ἐξεγέρσεις τοπικοῦ χαρακτήρα.— 7) 1750 - 1760: Δεκαετία ἀναταραχῶν στασιαστικοῦ χαρακτήρα. Ἀντίδραση τῆς Βενετίας.— 8) Μεταβολὴ τῆς κατάστασης στὸ βενετικὸ χῶρο. Παράλληλη ἐξέλιξη στὸν ἀποικιακό. Μεταστροφή τῆς βενετικῆς πολιτικῆς.— 9) Παρακμὴ τοῦ βενετικοῦ ἐμπορίου. Οἱ ἐπαναστάσεις στὴν Κεφαλληνία παίρνουν ἐντονότερο χαρακτήρα. Αἷτια πολιτικὰ καὶ οἰκονομικά. Παραχωρήσεις τῶν Βενετῶν.— 10) Ἀλλαγὴ τῆς βενετικῆς νομοθεσίας στὴν Κεφαλληνία μετὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1786. Βαθύτερα αἷτια.— 11) 1787 - 1797: Ἡ τελευταία δεκαετία τῆς βενετικῆς κυριαρχίας. Πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ. Οἰκονομία, ἐμπόριο.

Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα πού συγκέντρωσε μὲ τὴν ἔρευνά τῆς ἡ δεσποινὶς Βλάσση κατάληξε στὸ συμπέρασμα πὼς τὰ αἷτια τῶν ἐπαναστατικῶν κινήματων πού σημειώθηκαν στὴν Κεφαλληνία τὸ ΙΗ' αἰ. ἦταν πολιτικὰ (φιλοδοξίες τῶν τοπικῶν ἀρχόντων νὰ ἀποκτήσουν προνόμια καὶ ἐξουσία), κοινωνικὰ (ἀντίθεση τῶν συμφερόντων φεουδαρχῶν καὶ χωρικῶν) καὶ οἰκονομικά (ἐμπορικὴ ἐκμετάλλευση, βαρεῖα βενετικὴ φορολογία κλπ.).

Ἐλπίζουμε πὼς ἡ δεσποινὶς Βλάσση, πού τὴν διακρίνει εὐφυΐα καὶ ἰκανότητα, θὰ μπορέσει νὰ μᾶς δώσει τοὺς καρποὺς αὐτοὺς τῶν ἐρευνῶν τῆς σὲ μιὰ

πρωτότυπη σύνθεση, πού θά προσφέρει νέο υλικό καί νέες ἀπόψεις. Τò μελέτημα πού ετοίμασε πέρυσι γιά τήν ἀποίκισι τῆς Ἀκυληίας ἀπό Ἑλληνας τὸ ΙΗ' αἰ. δημοσιεύεται στὸν ἐφετεινὸ τόμο τῶν «Θησαυρισμάτων»¹.

γ) Ἡ κ. Εἰρήνη Βλαχάκη ἀσχολήθηκε μὲ τὴν ἔρευνα καί τὴ συγκέντρωση υλικοῦ χρήσιμου γιά τὴ διατριβὴ πού διάλεξε νὰ ετοιμάσει, μὲ ὑπόδειξή μου, γιά τὴ μεγάλη κρητικὴ ἐπανάστασι τοῦ 1282-1299 καί τὸν ἀρχηγό της Ἀλέξιο Καλλέργη.

Ἐρεύνησε πρῶτα στὸ Μουσεῖο Corner τὸ ἀρχαϊκὸ υλικὸ πού ἀναφέρεται στὴν οἰκογένεια τῶν Καλλέργηδων καί πού σώζεται σὶς σειρὲς Provenienze Diverse 676C, 677C, 678C, 679C, 681C, 2061, 2194, 2251, 2587, 2590, 2757, 598C, 827.

Ἐπειτα μελέτησε τὰ χειρόγραφα τῶν χρονογράφων πού σώζονται στὴ Μαρκιανὴ Βιβλιοθήκη, δηλαδὴ τὸ ἔργο τοῦ Ἀντωνίου Καλλέργη «*Dei Commentarii delle cose fatte dentro e fuori del Regno et isola di Candia (sino a 1303)*», τὴν ἱστορίαν τῆς Κρήτης τοῦ Ἀνδρέα Corner καί τὸ γνωστὸ χρονικὸ τοῦ Ἀντωνίου Τριβάν. Μελέτησε ἐπίσης τὸ «*Catasticum ecclesiarum et monasteriorum Comunitis*» τῆς Μαρκιανῆς, ὅπου ἀνακάλυψε ἀρκετὲς μνεῖες τοῦ Ἀλεξίου Καλλέργη καί τῆς οἰκογένειάς του.

Στὰ Κρατικὰ Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας ἡ κ. Βλαχάκη ἐρεύνησε μερικὲς σειρὲς σύγχρονες μὲ τὰ γεγονότα πού ἐξετάζει ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ Duca di Candia, ὅπως τὰ Atti Antichi, τὸ Κατάστιχο Sestiere Dei SS. Apostoli, τὰ Testamenti, τὰ Registri di leggi statuarie e varie, τὰ Memoriali καί ἄλλα. Ἐρεύνησε ἐπίσης τὶς σειρὲς ἀρκετῶν νοταρίων τῆς ἐποχῆς. Παράλληλα μελέτησε καί ὅλα τὰ δημοσιευμένα ἔγγραφα πού ἀναφέρονται στὴν περίοδο αὐτή. Ἔτσι συγκέντρωσε ἀρκετὸ νέο υλικό, πού ἐλπίζει νὰ τὸ πλουτίσει μὲ τὶς νέες τῆς ἔρευνες κατὰ τὸ δεύτερο χρόνον τῆς ὑποτροφίας της.

Ἐξ ἄλλου, παρακολούθησε τὰ μαθήματα στὴ Σχολὴ Παλαιογραφίας, Ἀρχαιονομίας καί Διπλωματικῆς τῶν Κρατικῶν Ἀρχείων τῆς Βενετίας καί κατὰ τὸ τέλος τοῦ περασμένου σχολικοῦ ἔτους καί κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ νέου 1978-1979.

Ἐτοίμασε ἐπίσης μικρὸ μελέτημα μὲ τὸν τίτλον «*Πληρεξούσιον τοῦ ἡγουμένου τῆς κρητικῆς μονῆς Καβαλλαρῶς στὸ Γαβριήλ Σεβῆρο (1587)*», πού δημοσιεύεται στὸν τόμον 15 (1978) τῶν «Θησαυρισμάτων»².

1. Βλ. σ. 177-214 τοῦ τόμου αὐτοῦ.

2. Βλ. σ. 137-143 τοῦ τόμου αὐτοῦ.

Ἡ κ. Βλαχάκη, πού διακρίνεται γιά τήν ἑλληνομάθεια καί λατινομάθειά της καί δείχνει πολὺ μεγάλο ζήλο καί ἀγάπη γιά τήν ἔρευνα, κατόρθωσε, μολονότι ἦταν ἀμύητη σ' αὐτήν, νά σημειώσει ἀξιόλογες προόδους. Εἴμαστε βέβαιοι πὼς μὲ τὰ προσόντα της αὐτὰ καί τὸ ζήλο της θὰ τερματίσει μὲ ἐπιτυχία τὴ δύσκολη, ἀλλὰ τόσο ἐνδιαφέρουσα ἐργασία πὺν ἀνέλαβε.

δ) Ἡ δ. Νίκη Τσελέντη συνέχισε καί ἐφέτος τὴ συγκέντρωση τοῦ ὕλικου ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου γιά τήν παρασκευὴ τῆς διδακτορικῆς της διατριβῆς, πὺν ἔχει ἀντικείμενο τὴν παρουσία καί τὴ δράση Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν στὴν Ἑλληνικὴ Ἀδελφότητα τῆς Βενετίας καί τὴν ἀπόκτηση, κατοχὴ καί συντήρηση ἀπ' αὐτὴν ἑλληνικῶν καλλιτεχνικῶν ἔργων.

Μελέτησε πρῶτα τὰ εὑρετήρια τῶν περιουσιακῶν στοιχείων τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος καί συγκεκριμένα τὶς ἀκόλουθες σειρές :

I) Αὐτὰ εὑρετήρια τῶν ἐτῶν 1513, 1515, 1516, 1518, 1548, 1554, 1558, 1570, 1576, 1580, 1582, 1589, 1597, 1601, 1608, 1623, 1628, 1641, 1643, 1645, 1646, 1647, 1648, 1656, 1711.

II) Εὑρετήρια καταχωρισμένα σὲ κατὰστιχα ἄλλης ὕλης : 1) Εὑρετήριο τοῦ 1528, πὺν βρῖσκεται στὸ τέλος τοῦ πρώτου βιβλίου τῶν τακτικῶν συνδρομῶν τῆς Ἀδελφότητος (reg. 129). 2) Εὑρετήριο τοῦ 1536, πὺν βρῖσκεται στὸ παλιὸ ταμιακὸ βιβλίο τῶν ἐτῶν 1536-1548 (reg. 68). 3) Εὑρετήριο τοῦ 1542, πὺν βρῖσκεται στὸ ἴδιο βιβλίο.

III) Εἰδικὰ συστηματικὰ εὑρετήρια τῆς περιουσίας τῆς Ἀδελφότητος. Ἀπ' αὐτὰ μελέτησε ὡς τώρα τὰ παλιότερα, δηλαδή: τὸ εὑρετήριο α', τῶν ἐτῶν 1587-1647 (= reg. 93), τὸ εὑρετήριο β', τῶν ἐτῶν 1648-1681 (= reg. 100), τὸ εὑρετήριο γ', τοῦ ἔτους 1683 (= reg. 101), τὸ εὑρετήριο δ', τοῦ ἔτους 1742 (= reg. 94) καί τὸ εὑρετήριο ε', τοῦ ἔτους 1754 (= reg. 102).

Ἐρεῦνησε ἐπίσης τὸ Βιβλίο Διαθηκῶν τῆς Ἀδελφότητος (reg. 217), τὴν παλιὰ *Magiēgola* (reg. 219) καί τὶς πρῶτες σειρὲς τῶν πρακτικῶν τῶν συνεδριῶν καί γενικῶν συνελεύσεων τῆς Ἀδελφότητος (*Capitolari* I-VII = reg. 188-194).

Ἀπὸ τὰ εὑρετήρια συγκέντρωσε ὕλικὸ πὺν ἀναφέρεται σὲ εἰκόνες, εὐαγγέλια, χειρόγραφα, ἔντυπα βιβλία, σκεῦη καί ἄμφια λειτουργικά. Συγκέντρωσε ἐπίσης καί ἀπὸ τὰ ἄλλα βιβλία ὕλικὸ γιά εἰκόνες, καλλιτέχνες καί γιά ὅ,τι ἀφορᾷ τὴ διακόσμηση καί τὴ συντήρηση τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

Παράλληλα ή δεσποινίς Τσελέντη ἐργάστηκε καὶ στὰ Κρατικά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας. Μὲ ἀφετηρία τὸ Βιβλίον Διαθηκῶν τοῦ Ἰνστιτούτου, ἀναζήτησε τὰ πρωτότυπα ἢ τὰ ἐπίσημα ἀντίγραφα τῶν διαθηκῶν ποὺ ἀναφέρουν εἰκόνες καὶ ἄλλα ἀντικείμενα τέχνης. Προσπάθησε ἐπίσης νὰ συγκεντρώσει στοιχεῖα γιὰ τὴ δράση Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν στὴ Βενετία, ἐρευνώντας τὴ σειρά *Pronveditori di Comune, Buste* ἀριθ. 9-12 (ἔτη 1518-1555). Τέλος, ἐνημερώθηκε βιβλιογραφικὰ καὶ ἀποδελτίωσε τὸ δημοσιευμένο ὕλικό γιὰ τὸ θέμα τῆς, μελετώντας στὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ στὶς ἄλλες Βιβλιοθήκες τῆς Βενετίας.

Ἐξ ἄλλου ἢ δ. Τσελέντη παρακολούθησε στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Βενετίας μαθήματα ἱστορίας τῆς ἰταλικῆς τέχνης καὶ εἰδικότερα τῆς τέχνης τοῦ ΙΕ' καὶ τοῦ ΙΣΤ' αἰ., ποὺ τὴ βοήθησαν νὰ κατατοπιστεῖ καλύτερα στὴν περιοχὴ τοῦ θέματός τῆς.

Γιὰ τὸν τόμο 15 (1978) τῶν «Θησαυρισμάτων» ἐτοίμασε ἐργασία μὲ τὸν τίτλο «*Οἱ καμπάνες τοῦ τουρκοκρατούμενου Ναυπλίου στὴ Βενετία (1540 - 1693)*»³. Μετὰ τὴν ἀναχώρηση τοῦ κ. Μιχαηλάρη τὸν διαδέχτηκε μὲ πολλὴ προθυμία στὸ ἔργο τοῦ προσωρινοῦ βιβλιοθηκάρου τοῦ Ἰνστιτούτου.

Μὲ τὴν ἐπιμέλεια καὶ τὴν εὐσυνειδησία ποὺ τὴ διακρίνει ἡ δεσποινίς Τσελέντη ἐλπίζουμε πὼς θὰ κατορθώσει νὰ συγκεντρώσει καὶ νὰ παρουσιάσει μεθοδικὰ ἀξιόλογο καὶ ἐνδιαφέρον ὕλικό.

ε) Ἡ κ. Κατερίνα Βασιλείου, ποὺ ἔφτασε στὴ Βενετία στὶς 20 Ἰουνίου, διάλεξε γιὰ θέμα τῆς διδακτορικῆς τῆς διατριβῆς, ὕστερα ἀπὸ συνεννόηση μαζί μου, τὴν ἴδρυση καὶ τὴ δραστηριότητα τοῦ ἑλληνικοῦ τυπογραφείου τῆς Βενετίας Νικολάου Σάρου - Ἀντωνίου Βόρτολι κατὰ τὸ ΙΖ' καὶ τὸ ΙΗ' αἰ.

Στὸ πρῶτο στάδιο τῆς ἐργασίας τῆς μελέτησε τὰ σχετικὰ μὲ τὸ θέμα τῆς βιβλία στὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου καὶ στὴ Μαρκιανή. Ἐπειτα ἀποδελτίωσε καὶ κατάρταξε, χρονολογικὰ καὶ καθ' ὕλην, ὅλα τὰ καταλογογραφημένα βιβλία ποὺ ἐκδόθηκαν ἀπὸ τὸ τυπογραφεῖο αὐτό, ἐξετάζοντας καὶ ἀπὸ κοντὰ ὅσα ἀπ' αὐτὰ βρίσκονται στὴ βιβλιοθήκη τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ στὴ Μαρκιανή.

Στὸ ἀρχεῖο τοῦ Ἰνστιτούτου ἀναζήτησε στοιχεῖα γιὰ τὴ δράση τοῦ Νικολάου Σάρου ὡς μέλους τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος. Παράλληλα ἄρχισε τὴν ἔρευνα καὶ στὰ Κρατικά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, ξεκινώντας ἀπὸ τὴν σειρά *Archivio Notarile, Testamenti*. Ἀπὸ τὰ πρῶτα τῆς εὐρήματα ἦταν ἡ διαθήκη τοῦ Ἀντωνίου Βόρτολι, τοῦ ἔτους 1778.

3. Βλ. σ. 228-245 τοῦ τόμου αὐτοῦ.

Ἐξ ἄλλου ἢ κ. Βασιλείου παρακολούθησε κανονικά, ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ Νοεμβρίου, τὰ μαθήματα τοῦ πρώτου κύκλου τῆς Σχολῆς Παλαιογραφίας, Ἀρχειονομίας καὶ Διπλωματικῆς τῶν Κρατικῶν Ἀρχείων τῆς Βενετίας.

Τέλος, συγκέντρωσε ἀπὸ τοὺς φακέλους τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἰνστιτούτου ὑπ' ἀριθ. 138 - 144, 770 καὶ 778 ὕλικὸ πού ἀναφέρεται στὴν ἴδρυση καὶ τὴ λειτουργία τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου τοῦ Δελβίνου τῆς Ἡπείρου ἀπὸ τὸ κληροδότημα Σπ. Ρίζου κατὰ τὸ ΙΗ' αἰ., πού τῆς χρησίμευσε γιὰ τὴ σύνταξη μελετήματος γιὰ τὰ «Θησαυρίσματα»⁴.

Ἡ κ. Βασιλείου κατατοπίστηκε καὶ στὴν ἐργασία τοῦ βιβλιοθηκάρου καὶ βοηθεῖ τὴ δεσποινίδα Τσελέντη στὴν κατάταξη τῶν βιβλίων.

Ἡ ἀντίληψη καὶ ἡ ἐργατικότητα τῆς κυρίας Βασιλείου καὶ τὸ ὕλικὸ πού ἔχει ἤδη συγκεντρώσει ἐγγυῶνται πὼς θὰ ἐτοιμάσει μιὰ πολὺ χρήσιμη καὶ ἐνδιαφέρουσα ἐργασία.

Πρέπει νὰ προσθέσουμε ἐδῶ μὲ εὐχαρίστηση πὼς ἀπὸ τοὺς παλιότερους ὑποτρόφους τοῦ Ἰνστιτούτου ἢ κ. Ἀρτεμὶς Ξανθοπούλου - Κυριακοῦ τύπωσε τὴ διδακτορική της διατριβὴ πού ἐτοίμασε κατὰ τὴ διάρκεια τῆς παραμονῆς της στὸ Ἰνστιτούτο ὡς ὑποτρόφου (1972 - 1974) καὶ πού συμπλήρωσε κατὰ τὴ σύντομη φιλοξενία της τὸν περασμένο χρόνο, μὲ τὸν τίτλο «*Ἡ Ἑλληνικὴ Κοινότητα τῆς Βενετίας (1797 - 1866). Διοικητικὴ καὶ οἰκονομικὴ ὀργάνωση, ἐκπαιδευτικὴ καὶ πολιτικὴ δραστηριότητα*», Θεσσαλονίκη 1978 (Ἀριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ἐπιστημονικὴ Ἑπετηρίδα Φιλοσοφικῆς Σχολῆς, παράρτημα ἀρ. 19) καὶ ἀναγορεύτηκε ἀριστοῦχος διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Ἐπίσης ἡ παλιὰ φιλοξενούμενη τοῦ Ἰνστιτούτου δεσποινὶς Brunehilde Imhaus ὑποστήριξε ἐφέτος μὲ ἐπιτυχία στὸ γαλλικὸ Πανεπιστήμιο τῆς Toulouse (μὲ εἰσηγητὴ τὸ βυζαντινολόγο καθηγητὴ κ. A. Ducellier) τὴ διδακτορική διατριβὴ (3ème cycle) πού ἐτοίμασε στὸ Ἰνστιτούτο μας, ἔπειτα ἀπὸ πολυετῆ προσπάθεια, μὲ τὸν τίτλο «*Les émigrés Balkaniques (Grecs, Dalmates, Albanais) à Venise de 1204 à 1453*» (πολυγραφημένο κείμενο, σελ. 548).

2) ΦΙΛΟΞΕΝΟΥΜΕΝΟΙ ΚΑΙ ΕΠΙΣΚΕΠΤΕΣ

Θὰ σημειώσουμε παρακάτω κατὰ σειρὰ τοὺς φιλοξενούμενους τοῦ Ἰνστιτούτου, τακτικούς καὶ ἔκτακτους, Ἕλληνες καὶ ξένους, καθὼς καὶ τοὺς κυριότερους ἐπισκέπτες κατὰ τὸ 1978.

4. Βλ. σ. 260 - 298 τοῦ τόμου αὐτοῦ.

I. α) Ἡ δ. Χρῦσα Μαλτέζου, παλιὰ ὑπότροφος τοῦ Ἰνστιτούτου, διδάκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐντεταλμένη νὰ διδάσκει ὡς «εἰδικὸς ἐπιστήμων» στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Κρήτης καὶ συνεργάτρια τοῦ Κέντρου Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος Ἐρευνῶν, προσκλήθηκε ἀπὸ τὴν Ἐποπτικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἰνστιτούτου γιὰ δυὸ μῆνες, ὑπηρεσιακοὶ ὅμως λόγοι τὴν ἀνάγκασαν νὰ παραμείνει στὴν Ἰταλία γιὰ λιγότερο διάστημα (27 Ἰουλίου - 7 Σεπτεμβρίου). Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ἐργάστηκε στὰ Κρατικὰ Ἀρχεῖα καὶ στὶς βιβλιοθῆκες τῆς Βενετίας, καθὼς καὶ στὰ Κρατικὰ Ἀρχεῖα τῆς Νεάπολης, συνεχίζοντας παλιότερες ἀρχειακὲς καὶ βιβλιογραφικὲς τῆς ἔρευνες καὶ ἐπισημαίνοντας νέο ἐνδιαφέρον ἀρχειακὸ ὕλικό. Συγκεκριμένα :

1) Στὰ Κρατικὰ Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας ἐρεύνησε τὶς σειρὰς Collegio Secreta, Relazioni, Grimani dai Servi, Provveditori da Terra e da Mar, Sindici et Inquisitori in Terra Ferma e Levante, Procuratori di San Marco, Miscellanea Gregolin, Secreta materie miste notabili, Provveditori alle Fortezze, Provveditori alla Sanità. Ἀπὸ τὶς σειρὰς αὐτὲς συγκέντρωσε ἀνέκδοτο ὕλικό γιὰ τὸ Κάστρο τῆς Κέρκυρας, τὸν Κερκυραῖο λόγιο Ἀντώνιο Ἐπαρχο, τὴν οἰκονομικὴ ἱστορία τῶν Κυθῆρων κατὰ τὸ ΙΕ' αἰ., τὰ λιμάνια τοῦ διαμερισματος Ρεθύμνου κατὰ τὸ ΙΖ' αἰ. καὶ τὴ δημογραφικὴ κατάσταση τῆς ἐπαρχίας Καλαβρυτίων στὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰ. Εἰδικότερα ὅμως ἀσχολήθηκε μὲ τὴ μελέτη, μεταγραφή καὶ φωτογράφιση τῶν ἐκθέσεων καὶ ἀναφορῶν τοῦ Gasparo Bragadin, γενικοῦ προνοητῆ Ναυπλίου (1686-1688). Ἡ ἄγνωστη ὡς τώρα ἀρχειακὴ αὐτὴ συλλογή, ποὺ τὴν ἐτοιμάζει γιὰ ἔκδοση, περιέχει πλῆθος εἰδήσεων γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴ διάρκεια τῆς δεύτερης Βενετοκρατίας καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὴν πανούκλα ποὺ ἔπληξε τὸ Ναύπλιο τὸ 1687.

2) Στὴ Μαρκιανὴ Βιβλιοθήκη, στὴ Βιβλιοθήκη Querini Stampalia καὶ στὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Μουσείου Correr ἐρεύνησε ἀντίστοιχα τοὺς κώδικες τῶν σειρῶν VI, VII, τῆς σειρᾶς IV καὶ τῶν σειρῶν I, II, VI, X καὶ Provenienze diverse, ἀπ' ὅπου συγκέντρωσε ἀρχειακὸ ὕλικό καὶ βιβλιογραφία σχετικὰ μὲ τὴ χαρτογράφηση τοῦ φραγκοκρατούμενου καὶ βενετοκρατούμενου ἑλληνικοῦ χώρου, καθὼς καὶ τὴν ταύτιση διαφορῶν οἰκοσῆμων.

3) Στὰ Κρατικὰ Ἀρχεῖα τῆς Νεάπολης, ὅπου ἐργάστηκε ἀπὸ τὶς 5-15 Αὐγούστου, ἀσχολήθηκε μὲ τὴ μελέτη τῆς μεθοδολογίας ἀποκατάστασης τοῦ ἀνδραγαυικοῦ ἀρχείου, ποὺ καταστράφηκε στὸν πόλεμο, μὲ τὸ σκοπὸ νὰ ἐξεταστοῦν οἱ δυνατότητες ἐφαρμογῆς τοῦ ἰταλικοῦ συστήματος ἐργασίας στὴν περίπτωση τοῦ ἀρχαιοφυλακείου Ζακύνθου ποὺ ἀποτεφρώθηκε κατὰ τὸ σεισμὸ τοῦ 1953. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς τὰ ἀνακοίνωσε ἤδη στὸ Δ' Πανιόνιο Συνέ-

δριο πού οργανώθηκε στην Κέρκυρα από 28 Σεπτεμβρίου - 1 Ὀκτωβρίου. Ἐκτός ὅμως ἀπὸ τὴν εἰδικὴ αὐτὴ ἔρευνα, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς παραμονῆς της στὴ Νεάπολη εἶχε τὴν εὐκαιρία νὰ ἐνημερωθεῖ γενικὰ ὡς πρὸς τὶς ἀρχεὶακὲς μονάδες πού σώζονται στὰ Κρατικὰ Ἀρχεῖα καὶ κυρίως νὰ ἐπισημάνει τὸ ἀρχεῖο τῶν Τόκκων (Archivio di Tocco di Montemiletto e d' Accaia). Ἀπὸ τὴν ἀρχεὶακὴ αὐτὴ συλλογὴ, πού ἀποτελεῖται ἀπὸ 10 φακέλους περγαμηνῶν ἐγγράφων καὶ 50 κατάστιχα, φωτογράφησε ἀρκετὸ ἀριθμὸ ἐγγράφων, πού θὰ τὰ παρουσιάσει σὲ εἰδικὴ μελέτη.

Ἡ δ. Μαλτέζου συνεργάζεται μὲ μελέτημά της στηριγμένο σὲ ἔρευνα τῶν βενετικῶν ἀρχείων στὸν τόμο 15 τῶν «Θησαυρισμάτων»⁵.

β) Ὁ κ. Παναγιώτης Χριστόπουλος, πτυχιούχος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ἀνώτερος ὑπάλληλος τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς, προσκλήθηκε ἀπὸ τὴν Ἐποπτικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἰνστιτούτου, ὕστερα ἀπὸ εἰσήγησή μου, γιὰ δυὸ μῆνες, καὶ ἦρθε καὶ ἐργάστηκε στὴ Βενετία ἀπὸ τὶς 8 Νοεμβρίου μέχρι τὶς 20 Δεκεμβρίου, ὅποτε μᾶς ἐζήτησε νὰ μεταθέσει τὸ ὑπόλοιπο εἰκοσαήμερο τῆς φιλοξενίας πού δικαιούται στὸν ἐπόμενο χρόνο, γιὰ νὰ ἀποφύγει τὶς ἀργίες τῶν Βιβλιοθηκῶν καὶ τῶν Ἀρχείων κατὰ τὶς μέρες τῶν ἑορτῶν τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ νέου ἔτους. Ἡ αἴτησή του ἔγινε δεκτὴ.

Ὁ κ. Χριστόπουλος, κατὰ τὸ διάστημα τῆς φιλοξενίας του, ἐρεῦνησε στὰ Κρατικὰ Ἀρχεῖα καὶ στὶς Βιβλιοθήκες τῆς Βενετίας, καθὼς καὶ στὶς Βιβλιοθήκες τῆς Ρώμης καὶ στὰ Ἀρχεῖα τοῦ Βατικανοῦ, ὅπου πῆγε γιὰ μιὰ βδομάδα (10 - 17 Δεκεμβρίου), μὲ τὸ σκοπὸ νὰ συγκεντρώσει στοιχεῖα καὶ νὰ λύσει προβλήματα σχετικὰ μὲ τὸ θέμα τῆς διδακτορικῆς του διατριβῆς. Ἡ διατριβὴ του αὐτὴ ἔχει γιὰ ἀντικείμενο ἕναν ἑλληνομαθῆ Ἰταλὸ συγγραφέα καὶ τυχοδιώκτη, πού ἔδρασε στὴν Ἑλλάδα κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰ., τύπωσε ἕνα περίεργο βιβλίον πού ἔχει ὡς τώρα προκαλέσει πολλὰ συζητήσεις καὶ συνέγραψε ἄλλα δυὸ ἔργα (τὸ ἕνα τυπωμένο καὶ τὸ ἄλλο ἀνέκδοτο) πού προσφέρουν πολλὰ καὶ σημαντικὰ πληροφορίες γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ κατάσταση, τὴν πνευματικὴ ζωὴ καὶ τὰ διάφορα πρόσωπα καὶ πράγματα τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου τῆς ἐποχῆς αὐτῆς. Ὁ κ. Χριστόπουλος προσπάθησε, γιὰ νὰ διαφωτίσει τὸ θέμα του, νὰ συγκεντρώσει ὑλικὸ πού ἀναφέρεται στὴ ζωὴ καὶ τὴ δράση τοῦ προσώπου αὐτοῦ καὶ ὅσων σχετίζονται μαζί του, καθὼς καὶ στὶς πηγές, τὸ χαρακτήρα καὶ τὸν προορισμὸ τοῦ ἔργου πού τύπωσε. Οἱ ἔρευνες στάθηκαν σὲ πολλὰ σημεῖα ἀρνητικὰ, ἀλλὰ καὶ σὲ ἀρκετὰ

5. Βλ. σ. 30 - 61 τοῦ τόμου αὐτοῦ.

καρποφόρες. Μὲ τὰ στοιχεῖα πὸν ἀποκόμισε ὁ κ. Χριστόπουλος, σὲ ἀντίγραφα καὶ φωτοτυπίες, μπορεῖ τώρα νὰ προχωρήσει γρήγορα στὴ σύνταξη τῆς διατριβῆς του, πὸν προαγγέλλεται ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρουσα καὶ ἀποκαλυπτικὴ.

II. Τὸ Ἰνστιτούτο φιλοξένησε καὶ ἐφέτος ἕκτακτα, γιὰ λίγες μέρες καὶ χωρὶς ἀποζημίωση, δυὸ ξένους ἐπιστήμονες ἀσχολούμενους μὲ τὴν ἔρευνα θεμάτων πὸν ἐνδιαφέρουν τὸ Ἰδρυμα: α) τὸν κ. Bruno Simon, καθηγητὴ Λυκείου καὶ ὑποψήφιο διδάκτορα ἀπὸ τὸ Στρασβούργο καὶ β) τὴν κ. Anika Skovran, Σύμβουλο τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου τοῦ Βελιγραδίου.

α) Ὁ κ. Bruno Simon, πὸν φιλοξενήθηκε γιὰ μιὰ βδομάδα (4-10 Σεπτεμβρίου), ἐργάστηκε στὰ Κρατικὰ Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας γιὰ τὴ συγκέντρωση ὑλικοῦ σχετικοῦ μὲ τὸ θέμα τῆς διδακτορικῆς διατριβῆς πὸν εἰτοιμάζει καὶ πὸν ἔχει γιὰ ἀντικείμενο τὶς σχέσεις μεταξὺ Βενετίας καὶ Τουρκίας ἀπὸ 1512-1571. Ὁ κ. Simon ἀνήκει στὸν κύκλο τῶν μαθητῶν τοῦ γνωστοῦ Γάλλου ἱστορικοῦ τῆς Βενετίας κ. Freddy Thiriet.

β) Ἡ κ. Anika Skovran, ἀπὸ τοὺς πιστοὺς φίλους καὶ συνεργάτες τοῦ Ἰνστιτούτου, φιλοξενήθηκε ἐπίσης γιὰ μιὰ βδομάδα (20-26 Σεπτεμβρίου), γιὰ νὰ συμπληρώσει τὸ μελέτημά της γιὰ τὸ Σέρβο τυπογράφο καὶ Πρόεδρο τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος Βενετίας Dionisio della Vecchia (ΙΣΤ' αἰ.), πὸν ἀποτέλεσε θέμα διάλεξής της στὸ Ἰνστιτούτο τὸ 1976 καὶ πὸν προορίζεται γιὰ δημοσίευση στὰ «Θησαυρίσματα».

III. Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ξένους ἐπιστήμονες, φιλοξενήθηκαν καὶ ἐφέτος στὸ Ἰνστιτούτο καὶ Ἕλληνες ἐρευνητές, πὸν ἦρθαν στὴ Βενετία μὲ δικά τους ἔξοδα γιὰ προσωπικὲς ἔρευνες. Αὐτοὶ ἦταν: α) ὁ κ. Ἰωάννης Σπαθαράκης, ἐπιμελητὴς τοῦ Ὀλλανδικοῦ Ἰδρύματος Ἐρευνῶν (Z.W.O.), β) ὁ κ. Ὀδυσσεὺς Δημητρακόπουλος, νομικὸς καὶ ἱστοριοδίφης, γ) ἡ δ. Ἀναστασία Παπαδία, παλιὰ ὑπότροφος τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ ὑποψήφια διδάκτωρ, δ) ὁ κ. Ἀθανάσιος Παλιούρας, παλιὸς ἐπίσης ὑπότροφος τοῦ Ἰνστιτούτου, διδάκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ἐπιμελητὴς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων, ε) ὁ κ. Παναγιώτης Βοκοτόπουλος, καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, στ) ὁ κ. Ἠλίας Ἀντωνόπουλος, ὑπότροφος στὸ Παρίσι τῆς Γαλλικῆς Κυβέρνησης καὶ ὑποψήφιος διδάκτωρ καὶ ζ) ὁ κ. Ἀπόστολος Παπαϊωάννου, καθηγητὴς Γυμνασίου καὶ ὑποψήφιος διδάκτωρ.

α) Ο κ. Ίωάννης Σπαθαράκης, πού φιλοξενήθηκε και πάλι, όπως και τα δυο προηγούμενα χρόνια, για μιὰ βδομάδα (3-8 Μαΐου), μελέτησε στη Μαρκιανή Βιβλιοθήκη τὸ εἰκονογραφημένο ἑλληνικὸ χειρόγραφο ἀριθ. 479 (Ψευδο-Ώππιανοῦ Κυνηγετικά), μὲ τὸ σχέδιο νὰ τὸ ἐκδώσει. Ο κ. Σπαθαράκης ἔχει σκοπὸ νὰ ζητήσει νὰ προσκληθεῖ τὸν ἐπόμενον χρόνο ὡς τακτικὸς φιλοξενούμενος στὸ Ἰνστιτούτο, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ ὀλοκληρώσει τὴ μελέτη καὶ νὰ ἐτοιμάσει τὴν ἔκδοση αὐτή, πού προμηνύεται ἀρκετὰ ἐνδιαφέρονσα.

β) Ο κ. Ὀδυσσεὺς Δημητρακόπουλος, τακτικὸς γνώριμος καὶ συνεργάτης τοῦ Ἰνστιτούτου, πού φιλοξενήθηκε δυὸ μῆνες (10 Ἀπριλίου - 10 Ἰουνίου), συνέχισε καὶ συμπλήρωσε τὶς πολυμερεῖς ἔρευνές του πάνω σὲ νομικὰ καὶ ἱστορικὰ θέματα τῆς Φραγκοκρατίας καὶ τῆς Τουρκοκρατίας, πού τὸν εἶχαν ἀπασχολήσει καὶ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς διαμονῆς του στὸ Ἰνστιτούτο κατὰ τὸ 1974 καὶ τὸ 1975 (βλ. τὶς ἐκθέσεις τῶν ἐτῶν αὐτῶν). Οἱ νέες ἔρευνές του στὰ Κρατικὰ Ἀρχεῖα καὶ στὶς Βιβλιοθῆκες τῆς Βενετίας τοῦ ἀπέφεραν ἀφθονο νέο ὕλικό, ἀπὸ τὸ ὁποῖο συγκέντρωσε πολυάριθμες φωτοτυπίες. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς ὁ κ. Δημητρακόπουλος, μὲ τὴν ἀρτια βιβλιογραφικὴ του ἐνημέρωση, τὴν ἐρευνητικὴ καὶ μεθοδικότητά του, εἶναι ἱκανὸς νὰ ἀξιοποιήσει τὸ ὕλικό αὐτό. Εὐχόμαστε ὅμως οἱ ποικίλοι περισπασμοὶ του νὰ τοῦ ἐπιτρέψουν νὰ τὸ κάμει χωρὶς πιά ἄλλη καθυστέρηση.

γ) Ἡ δ. Ἀναστασία Παπαδία, πού φιλοξενήθηκε στὸ Ἰνστιτούτο σχεδὸν ἓνα μῆνα (10 Ἰουλίου - 5 Αὐγούστου), μπόρεσε νὰ ὀλοκληρώσει τὴν ἀρχεϊακὴ καὶ βιβλιογραφικὴ ἔρευνα πάνω στὸ θέμα τῆς διδακτορικῆς τῆς διατριβῆς «*Επαναστατικὲς κινήσεις καὶ ταραχὲς στὴ Δυτικὴ Κρήτη στὶς ἀρχὲς τοῦ ΙΣΤ' αἰ. καὶ ἡ ἐπανάσταση τοῦ Γεωργίου Κανταολέου - Λυσσογιώργη 1526 - 1528*», πού ἄρχισε νὰ τὴν ἐτοιμάζει κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ὑποτροφίας τῆς στὸ Ἰνστιτούτο τὸ 1976-1977. Ἐργάστηκε στὰ Κρατικὰ Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, στὴ Μαρκιανὴ Βιβλιοθήκη καὶ στὶς Βιβλιοθῆκες τοῦ Museo Correr καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου.

Ἡ ἀρχεϊακὴ τῆς ἔρευνα κατευθύνθηκε σὲ δυὸ στόχους : 1) στὴν καλύτερη ἐξέταση τοῦ συγκεντρωμένου ὕλικου καὶ 2) στὴ συμπληρωματικὴ ἔρευνα θεμάτων πού προέκυψαν ἀπὸ τὴν ἐπεξεργασία τοῦ ὕλικου αὐτοῦ. Συγχρόνως ἐνημερώθηκε βιβλιογραφικὰ πάνω σὲ πρόσφατα ἔργα πού λείπουν ἀπὸ τὶς ἑλληνικὲς βιβλιοθῆκες καὶ συγκέντρωσε καὶ ἀνέκδοτο ὕλικό σχετικὸ μὲ ἄλλα θέματα τῆς βενετοκρατούμενης Κρήτης, πού ἐλπίζει νὰ τὸ παρουσιάσει σὲ προσεχεῖς ἐργασίες. Ἐλπύ-

ζουμε πώς ἡ δ. Παπαδία, με τὴ θετικότητά καὶ τὸ κριτικὸ πνεῦμα ποὺ τὴ διακρίνει, θὰ τελειώσει καὶ θὰ ὑποβάλει γρήγορα τὴν ἐνδιαφέρουσα διατριβὴ ποὺ ἐτοιμάζει.

δ) Ὁ κ. Ἀθανάσιος Παλιούρας, ποὺ φιλοξενήθηκε γιὰ μιὰ βδομάδα (1 - 7 Σεπτεμβρίου), συμπλήρωσε τὴ μελέτη καὶ τὴν ἔρευνά του γιὰ τὰ ψηφιδωτὰ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων τῆς Βενετίας, γιὰ τὰ ὁποῖα ἐτοιμάζει ἀπὸ καιρὸ μελέτημα ποὺ θὰ δημοσιευεῖ στὰ «Θησαυρίσματα»⁶.

ε) Ὁ κ. Παναγιώτης Βοκοτόπουλος, ποὺ φιλοξενήθηκε γιὰ δέκα μέρες (1 - 11 Νοεμβρίου), μελέτησε στὸ Μουσεῖο τοῦ Ἰνστιτούτου, καθὼς καὶ σὲ ἄλλα Μουσεῖα τῆς Βενετίας, μεταβυζαντινὲς εἰκόνες, γιὰ νὰ κάμει χρήσιμες συγκρίσεις με ἀντίστοιχες εἰκόνες τῆς Κέρκυρας, τῶν ὁποίων ἐτοιμάζει τὴ δημοσίευση. Στὴ Μαρκιανὴ Βιβλιοθήκη μελέτησε ἐπίσης ὀρισμένες ἀνέκδοτες μεσοβυζαντινὲς μικρογραφίες. Ἡ ἐργασία του στὴ Βενετία τοῦ ἔδωκε ἀκόμη τὴν εὐκαιρία νὰ ἐνημερωθεῖ βιβλιογραφικὰ πάνω σὲ πολλὰ θέματα τῆς ειδικότητάς του καὶ νὰ συζητήσει μαζί του προβλήματα ἀναφερόμενα κυρίως στὸ διάβασμα καὶ τὴν ἐρμηνεῖα ἐπιγραφῶν σὲ εἰκόνες. Κατὰ τὸ γυρισμὸ του στὴ Θεσσαλονίκη, τοῦ δόθηκε εὐκαιρία νὰ περάσει ἀπὸ τὴν Τεργέστη καὶ νὰ μελετήσει καὶ τὶς βυζαντινὲς καὶ μεταβυζαντινὲς εἰκόνες καὶ τοῦ Museo Civico. Γενικὰ ἡ ἐργασία του στὴ Βενετία ὑπῆρξε ἐξαιρετικὰ ἀποδοτικὴ καὶ τοῦ ἐπέτρεψε νὰ λύσει τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ προβλήματα τὰ σχετικὰ μετὰ τὸ ὕλικὸ ποὺ ἐτοιμάζει γιὰ δημοσίευση.

στ) Ὁ κ. Ἡλίας Ἀντωνόπουλος, ποὺ φιλοξενήθηκε ἐπίσης γιὰ δέκα μέρες (13 - 23 Δεκεμβρίου), ἐργάστηκε στὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ στὴ Μαρκιανὴ Βιβλιοθήκη, γιὰ νὰ μελετήσει βυζαντινὰ εἰκονογραφημένα χειρόγραφα σχετικὰ μετὰ τὸ θέμα τῆς διδακτορικῆς του διατριβῆς (3ème cycle) γιὰ τὶς ζωγραφικὲς παραστάσεις προσωποποιημένων ἰδεῶν στὴ μεσοβυζαντινὴ περίοδο. Τὴ διατριβὴ του τὴν ἐτοιμάζει μετὰ τὴν καθοδήγηση τῆς καθηγήτριας Suzy Dufrenne. Ὁ κ. Ἀντωνόπουλος συγκέντρωσε ὕλικὸ καὶ γιὰ ἄλλα μικρότερα θέματα καὶ ἐταύτισε ἀκατάτακτο φωτογραφικὸ ὕλικὸ τῆς συλλογῆς Gabriel Millet τῆς École Pratique des Hautes Études τοῦ Παρισιοῦ, προερχόμενο ἀπὸ χειρόγραφα τῆς Μαρκιανῆς.

6. Βλ. σ. 144 - 176 τοῦ τόμου αὐτοῦ.

ζ) Ὁ κ. Ἀπόστολος Παπαϊωάννου φιλοξενήθηκε κατὰ διαστήματα, γιὰ δυὸ - τρεῖς μέρες κάθε φορά, κυρίως γιὰ νὰ παίρνει ὁδηγίες σχετικὲς μὲ τὸν ἔλεγχον, τὴν ταξινομήση καὶ τὴν καταλογογράφηση τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλληνορθόδοξης Κοινότητος τῆς Τεργέστης, ἔργο πὸν ἀνέλαβε τὸ Ἰνστιτοῦτο μας (βλ. παρακάτω). Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ ὁ κ. Παπαϊωάννου συγκέντρωσε καὶ ὕλικὸ γιὰ τὴν διδακτορικὴ διατριβὴν πὸν ἐτοιμάζει. Ἐτοίμασε ἐπίσης, μὲ τὴν καθοδήγησή μου, τὴν ἔκδοσιν ἐπιστολῶν τοῦ ἱστορικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Βενετίας Ἰωάννη Βελούδου, πὸν δημοσιεύονται στὸν τόμο 15 (1978) τῶν «Θησαυρισμάτων»⁷. Ἄλλες ἔνδεκα ἐπιστολὲς τοῦ Βελούδου, στὰ λατινικά, ἀνακάλυψε στὴ Μαρκιανὴ Βιβλιοθήκη.

IV. Τὸ Ἰνστιτοῦτο μας πρόσφερε εὐχαρίστως φιλοξενία, σὲ δυὸ περιόδους (τὴν ἄνοιξιν καὶ τὸ φθινόπωρον) στὸν εὐγενικὸ δωρητὴν του κ. Γεώργιο Συμεωνίδην. Στὸ διάστημα αὐτὸ ὁ κ. Συμεωνίδης ἀσχολήθηκε συνεχῶς μὲ τὴν σύνταξιν καταλόγων βιβλίων πὸν δὲν εἶχε τὸ Ἰνστιτοῦτο καὶ τὴν παραγγελίαν τους, καθὼς καὶ μὲ τὴν βιβλιοδέτησιν τῶν ἀδέτων σειρῶν ἢ τόμων, μὲ δικά του ἔξοδα.

V. Ἀρκετοὶ ἦσαν καὶ ἐφέτος οἱ διακεκριμένοι ἐπισκέπτες τοῦ Ἰνστιτούτου, Ἕλληνες καὶ ξένοι, πὸν ἤρθαν νὰ τὸ γνωρίσουν καὶ νὰ δοῦν (ἢ νὰ ξαναδοῦν) τίς συλλογὰς τῶν εἰκόνων, τῶν βιβλίων καὶ τῶν ἀρχαίων του. Ἐδῶ θὰ ἀναφέρουμε μόνον μερικὸς ἀπὸ τοὺς ἐκπροσώπους τῆς πολιτείας ἢ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν γραμμάτων. Ἀπὸ τοὺς πρῶτους τὸν Πρέσβυν τῆς Ἑλλάδος στὴ Ρώμην κ. Ἰω. Πεσμαζόγλου, τὸ Γενικὸν Γραμματέα τοῦ Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν κ. Δημ. Μένεγα, τὸ Γενικὸν Διευθυντὴ Πολιτιστικῆς Ἀναπτύξεως τοῦ ἴδιου Ὑπουργείου κ. Γεώργ. Κουρνοῦτο, τὸ Διευθυντὴ Γραμμάτων τοῦ ἴδιου Ὑπουργείου κ. Γεώργ. Θηβαῖο, τὸ Διευθυντὴ Ἀναστηλώσεως τοῦ ἴδιου Ὑπουργείου ἀρχιτέκτονα κ. Ἰορδ. Δημακόπουλο, τὸν κ. Γεώργ. Σπυριδάκη, Μορφωτικὸν Σύμβουλο τῆς Ἑλληνικῆς Πρεσβείας τοῦ Παρισιοῦ, τὴν κ. Νίκη Μαντωνανάκη, Μορφωτικὸν Σύμβουλο τῆς Ἑλληνικῆς Πρεσβείας τῆς Ρώμης καὶ τοὺς κ. κ. Κωνστ. Αἰλιανὸ καὶ Ἐμ. Βλαντιῆ, διπλωματικοὺς τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν. Ἀπὸ τοὺς δευτέρους τὴν Πρόεδρον τοῦ Ἀ' Πανεπιστημίου τοῦ Παρισιοῦ κ. Ἑλένη Γλύκατζη - Ahrweiler, τὸν καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Γενεύης κ. Bertrand Bouvier, τὸν καθηγητὴ τῆς Ἀνωτάτης Σχολῆς Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν κ. Πέτρο Στεριώτη, τὴν κ. Mara Bonfioli, καθηγήτρια τοῦ Πανεπιστημίου τῆς

7. Βλ. σ. 299 - 313 τοῦ τόμου αὐτοῦ.

Siena, τὴν κ. Μαρίνα Λαμπράκη, καθηγήτρια τῆς Ἀνωτάτης Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν, τὸν κ. Κ. Θ. Δημαρᾶ, ἐπισκέπτη καθηγητὴ τοῦ Δ' Πανεπιστημίου τοῦ Παρισιῦ, τὴν καθηγήτρια τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Μελβούρνης τῆς Αὐστραλίας δεσποινίδα Glen Mac Intyre, τὸ βιβλιοθηκᾶριο καὶ συντάκτη τοῦ καταλόγου τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Μαδρίτης κ. Greg. de Andrès καὶ τὸν Ἀγγλο συλλέκτη βυζαντινῶν εἰκόνων κ. Eric Bradley.

Τὸ Ἰνστιτούτο μας δέχτηκε ἐφέτος γιὰ δεύτερη φορὰ (17 Σεπτεμβρίου) τὴν ἐπίσκεψη τῆς Βυρωνικῆς Ἑταιρείας (Byron Society) τοῦ Λονδίνου, πὺ ἐῖχε παρευρεθεῖ καὶ στίς ἐκδηλώσεις πὺ ὀργανώσαμε τὸ 1974 μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς 150ετηρίδας τοῦ θανάτου τοῦ Λόρδου Βύρωνα. Τὰ ἐπίλεκτα μέλη τῆς Ἑταιρείας αὐτῆς, πὺ πραγματοποιοῦσαν, μὲ τὴν ἠγεσία τῆς κ. Elma Dangerfield, τὴν ἔκτη διεθνή περιοδεία τους στὴν «Ἰταλία τοῦ Βύρωνα», ἐνδιαφέρθηκαν ζωηρὰ γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος, τὸ Μουσεῖο τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ τὴν ἐργασία πὺ γίνεται σ' αὐτό.

3) ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

Τὸ 1978 ἐκδόθηκε ὁ τόμος 14 (1977) τοῦ Περιοδικοῦ τοῦ Ἰνστιτούτου «Θησαυρίσματα», μὲ 336 σελίδας καὶ 20 ὄλοσέλιδους πίνακες, πὺ περιέχει, ὅπως καὶ οἱ προηγούμενοι, ἐρευνητικὲς ἐργασίες Ἑλλήνων καὶ ξένων συνεργατῶν τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ μάλιστα ὑποτρόφων καὶ φιλοξενουμένων του. Ὁ τόμος 15 (1978) τοῦ ἴδιου περιοδικοῦ τυπᾶνεται ἤδη καὶ θὰ κυκλοφορήσει τὴν ἐρχόμενη ἄνοιξη. Στὸ τυπογραφεῖο βρίσκεται ἐπίσης τὸ νέο δημοσίευμα τῆς «Βιβλιοθήκης» τοῦ Ἰνστιτούτου, τὸ ἔργο τῶν André Grabar καὶ M. I. Μανούσακα «L'Illustration du Manuscrit de Skylitzès de la Bibliothèque Nationale de Madrid», πὺ ἐλπίζουμε νὰ κυκλοφορήσει καὶ αὐτὸ τὴν ἐρχόμενη ἄνοιξη.

Ἡ αὔξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δημοσιευμάτων τοῦ Ἰνστιτούτου προκάλεσε ἀδιαχώρητο στὴν ἀποθήκη πὺ ἔχουμε νοικιάσει στὴν Ἀθήνα γιὰ τὴν φύλαξή τους καὶ μᾶς ὑποχρέωσε νὰ νοικιάσουμε καὶ δεύτερη, συνεχόμενη μὲ τὴν πρώτη.

4) ΜΕΡΙΜΝΑ ΓΙΑ ΣΥΛΛΟΓΕΣ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ, ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ, ΑΡΧΕΙΩΝ, ΕΙΚΟΝΩΝ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΚΑΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ.—ΣΥΝΤΑΞΗ ΚΑΤΑΛΟΓΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΕΤΗΡΙΩΝ.—
ΜΕΡΙΜΝΑ ΓΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΚΕΙΜΗΛΙΑ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ

α) Βι β λ ι ο θ ή κ η.—Μὲ ἐθελοντικὴ ἐργασία τῶν ὑποτρόφων τοῦ Ἰνστιτούτου μας, καθαρίσουμε καὶ περιποιηθήκαμε τὰ ὄρατα δεσίματα τῶν παλιῶν σειρῶν πολύτιμων ἐκδόσεων in-folio πὺ φυλάσσονται στίς δύο μεγάλες βιβλιο-

θῆκες τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος Βενετίας πού μεταφέραμε καὶ τοποθετήσαμε πέρυσι στὴν αἴθουσα δεξιῶσεων τοῦ πρώτου ὁρόφου τοῦ Φλαγγινείου. Ἐτσι ἡ αἴθουσα αὐτή, ὅπου βρίσκεται καὶ ἡ παλιὰ προσωπογραφία τοῦ μεγάλου εὐεργέτη τῆς Ἀδελφότητος Θωμᾶ Φλαγγίνη, ἔγινε ἀκόμη ἐπιβλητικότερη.

Μὲ δαπάνη τοῦ γενναϊοῦ δωροῦ χορηγοῦ τοῦ Ἰνστιτούτου κ. Γεωργ. Συμεωνίδη καὶ μὲ τὴν προσωπική του ἐπίβλεψη βιβλιοδετήθηκαν ἐφέτος πολυάριθμα βιβλία τοῦ Ἰνστιτούτου πού τὸ εἶχαν ἀνάγκη καὶ ἰδίως μεγάλες σειρὲς περιοδικῶν, ὅπως ἡ «Byzantinische Zeitschrift», τὰ «Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher», τὸ «Byzantion», καθὼς καὶ ἡ «Ἑλληνικὴ Πατρολογία» τοῦ Migne. Στὶς ράχες τῶν βιβλιοδετούμενων ἑλληνικῶν βιβλίων ἐπικολλήθηκαν ἑλληνικὲς ἐπιγραφές, πού παραγγέλθηκαν ἀπὸ τὸν κ. Συμεωνίδη στὴν Ἀθήνα. Ὁ κ. Συμεωνίδης, πού εἶναι καὶ ρωσομαθής, εἶχε ἐπίσης τὴν καλωσύνη νὰ μεταγράψει στὸ λατινικὸ ἀλφάβητο ὅλους τοὺς τίτλους τῶν ρωσικῶν βιβλίων πού ἀνήκουν στὴ Βιβλιοθήκη μας.

Μετὰ τὴν ἀναχώρηση ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο τοῦ κ. Π. Μιχαηλάρη, χρῆη βιβλιοθηκάρου ἀνέλαβε ἡ ἔρευνήτρια δεσποινὶς Νίκη Τσελέντη, βοηθούμενη καὶ ἀπὸ τὴν ἔρευνήτρια κ. Κατερίνα Βασιλείου. Δυστυχῶς τὸ θέμα τῆς πλήρωσης τῆς κενῆς θέσης τοῦ βιβλιονόμου τοῦ Ἰνστιτούτου παραμένει ἀκόμη ἄλυτο. Οἱ ἔρευνητές μας ἀναγκάζονται νὰ ἐφημερεύουν ἐκ περιτροπῆς στὴ Βιβλιοθήκη γιὰ τὴν ἐπιτήρηση τοῦ ἀναγνωστηρίου.

β) Χειρόγραφοι (φιλολογικοί, κώδικες.— Ὁ φιλοξενούμενός μας κ. Ἰωάννης Σπαθαράκης ἐξέτασε προσεκτικὰ τὸν ὑπ' ἀριθ. 5 κώδικα τοῦ Ἰνστιτούτου (εἰκονογραφημένο μυθιστόρημα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου) καὶ ἰδιαίτερα τὴ μικρογραφία αὐτοκράτορα πού ὑπάρχει στὴν ἀρχὴ του (φ. 1^ρ), μὲ τὴν πρόθεση ν' ἀσχοληθεῖ μὲ τὰ εἰδικὰ προβλήματα πού, ὅπως ἐπισημάνθηκε ἤδη τὸν περασμένο χρόνον ἀπὸ τὸν κ. Lian Gallagher, φαίνεται νὰ παρουσιάζει τὸ χειρόγραφο αὐτὸ καὶ ἡ εἰκονογράφησή του.

γ) Ἐπίσημα πατριαρχικά γράμματα.— Στὸ συμπληρωματικὸ κατάλογο τῆς συλλογῆς τῶν πατριαρχικῶν γραμμῶν τοῦ Ἰνστιτούτου, ἔχει τώρα προστεθεῖ καὶ συνοδικὸ γράμμα τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Προκοπίου Α', τῆς 24 Ἀπριλίου 1786, πού βρέθηκε σὲ ἀντίγραφο, στὸ φάκελο 411 τοῦ Παλαιοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἰνστιτούτου, ἀπὸ τὸν πρῶτον ὑπότροφό μας κ. Γεώργ. Μοσχόπουλο κατὰ τὴν ἔρευνά του γιὰ τὴν ἐτοιμασίαν τῆς διδακτορικῆς του διατριβῆς.

δ) Ἀρχεῖα.— Ἀρκετὰ ἔγγραφα τῶν ἀρχείων τοῦ Ἰνστιτούτου χρησιμοποιοῦνται ἢ καὶ ἐκδόθηκαν στὶς ἐργασίαι τῶν ἐρευνητῶν μας Ἀναστασίας

Παπαδία, Ἄγαμ. Τσελίκα καὶ Ι. Ψαρᾶ, πού δημοσιεύθηκαν στὸν τόμο 14 (1977) τῶν «Θησαυρισμάτων». Ἐπίσης περισσότερα στὴ διδακτορική διατριβὴ τῆς Ἄρτ. Ξανθοπούλου - Κυριακοῦ, *Ἡ Ἑλληνικὴ Κοινότητα τῆς Βενετίας (1797 - 1866)*, Θεσσαλονίκη 1978. Ἡ Εὐτυχία Δ. Λιάτα, *Εἰδήσεις γιὰ τὴν κίνηση τοῦ ἑλληνικοῦ βιβλίου στὶς ἀρχές τοῦ 18ου αἰώνα* «Ἐραριστής», τόμ. 14 (1977), σ. 1 - 35 χρησιμοποίησε τὸ reg. 58^d καὶ τοὺς φακ. 108, 145 - 149 καὶ 183 τοῦ Παλαιοῦ Ἀρχείου. Ἡ Ἀλίκη Γ. Κράβαρη, *Ἀγγέλου Βενιζέλου ἀνέκδοτο ἐγκώμιο στὸ Νικόδημο Μεταξᾶ*, «Κεφαλληνιακὰ Χρονικά», τόμ. 2 (1977), σ. 291 - 318 ἀντλήσε πληροφορίες ἀπὸ τὰ reg. 190 καὶ 191 τοῦ Παλαιοῦ Ἀρχείου καὶ ἡ Φανὴ Μαυροειδῆ, *Κοινωνία καὶ διοίκηση στὰ Κύθηρα στὶς ἀρχές τοῦ 17ου αἰώνα*, «Δωδώνη», τόμ. 7 (1978), σ. 141 - 169 δημοσίευσε καὶ σχολίασε ἓνα σημαντικὸ ἔγγραφο ἀπὸ τὸ reg. 120 πού τῆς τὸ εἶχα ὑποδείξει παλιότερα.

ε) Μ ο υ σ εῖ ο καὶ εἰ κ ό ν ε ς.— Στὸ ἐργαστήριο ἐπισκευῆς καὶ συντήρησης τῶν εἰκόνων, πού τὸ ἐγκαταστήσαμε πέρυσι στὸν τρίτο ὄροφο τοῦ Φλαγγινείου καὶ πού τὸ ἐξοπλίσαμε ἐφέτος ἀρτιότερα, ἐξακολούθησε νὰ ἐργάζεται ἡ εἰδικὴ συντηρήτρια τῶν εἰκόνων τοῦ Ἰνστιτούτου κ. Eilleen Maitland, πού ἐπισκεύασε τὶς εἰκόνες ὑπ' ἀριθ. μητρ. 20, 23, 50, 80, 93, 160 - 174, 291, 308, 321, 347 καὶ 353. Γιὰ νὰ ἐπισπεύσουμε τὸ ἔργο τῆς συντήρησης τῶν εἰκόνων, ἀναθέσαμε δοκιμαστικὰ σὲ δευτέρη συντηρήτρια, τὴ δ. Beate Beelitz, πτυχιούχο τῆς Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν τῆς Βιέννης καὶ τοῦ Istituto Del Restauro τῆς Ρώμης, τὴν ἐπισκευὴ τριῶν εἰκόνων, τῶν ὑπ' ἀριθ. μητρ. 52, 90 καὶ 316, πού τὴν πραγματοποίησε ἀρκετὰ ἱκανοποιητικὰ κατὰ τὸ διάστημα τῶν δυὸ τελευταίων μηνῶν. Τὴν ἐπόμενη ἀνοιξὴ περιμένουμε νὰ ἔλθῃ καὶ πάλι ὡς φιλοξενούμενος ὁ κ. Μανόλης Χατζηδάκης γιὰ τὴν προπαρασκευὴ τῆς νέας ἔκδοσης τοῦ καταλόγου του, ὅποτε θὰ δώσει νέες ὁδηγίες στὴ συντηρήτρια (ἢ τὶς συντηρήτριες) γιὰ τὴ συνέχιση τοῦ ἔργου τους.

Γιὰ τὴν καλύτερη προβολὴ τῶν καλλιτεχνικῶν θησαυρῶν τοῦ Μουσείου καὶ γενικὰ τοῦ Ἰνστιτούτου στὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ ἐξωτερικὸ, θεωρήσαμε σκόπιμο νὰ ἐπιτρέψουμε τὴ φωτογράφησή τους, μὲ σκοπὸ τὴν παρουσιάσῃ τους σὲ ἑλληνικὰ ἢ ξένα τηλεοπτικὰ δίκτυα: α) στὸν Ἑλληνα κ. Νέστορα Μάτσα, πού ἦρθε μὲ τὸ συνεργεῖο του τὸν Ἰούλιο, σταλμένος ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν, καὶ φωτογράφησε εἰκόνες καὶ κειμήλια τοῦ Μουσείου καὶ τοῦ Ἰνστιτούτου, πού τὰ παρουσίασε ἤδη σὲ ἐκπομπὴ τῆς Υ.Ε.Ν.Ε.Δ., στὶς 16 Σεπτεμβρίου· ὁ κ. Μάτσας ἐτοίμασε καὶ ἄλλη εἰδικὴ τηλεοπτικὴ ἐκπομπὴ γιὰ τὸ ἐξωτερικόν· 2) στὴ γιουγκοσλαβικὴ τηλεόραση τοῦ Zagreb γιὰ τὴν τηλεοπτικὴ ἐκπομπὴ πού ἐτοίμασε γιὰ νὰ προβάλῃ στὴ Γερμανία, σὲ σύμπραξη μὲ τὴν «Hessischer

Rundfunk», με τὸν τίτλο «*Ἡ παράξενη ἱστορία τῶν εἰκόνων*» καὶ 3) στὸν Ἴταλὸ κ. Gianfranco Maioretti (Ρώμη, 22 Via Tommaso da Celano), συστημένο ἀπὸ τὸν καθηγητὴ κ. Γιάννη Παππᾶ, γιὰ τηλεοπτικὴ ἐκπομπὴ στὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἰταλία.

Οἱ εἰκόνες τοῦ Μουσείου ἀριθ. μητρ. 73 (Ἁγ. Βασίλειος), με λεπτομέρειά της (ἐπιγονάτιο με τὴν Περιτομὴ) καὶ 36 (Περιτομὴ) ἀνατυπώθηκαν πρόσφατα, με τὴν ἄδειά μας, στὸ βιβλίο τοῦ κ. Σπυρ. Ναουμίδη, *Ἡ περιτομὴ. Ἱστορικὲς καὶ ζωγραφικὲς μαρτυρίες*, Ἀθήνη 1977, εἰκ. 13-15 (βλ. καὶ σελ. 49-52).

Ἡ συλλογὴ τῶν εἰκόνων τοῦ Ἰνστιτούτου διέφυγε εὐτυχῶς σοβαρότατο κίνδυνο κλοπῆς, ὅταν, τὴ νύχτα τῆς 31ης Ὀκτωβρίου πρὸς τὴν 1η Νοεμβρίου, καλὰ ὀργανωμένη σπεῖρα κλεπτῶν, ἀφοῦ διέρρηξε τὴν ἔξωτερικὴ πόρτα τοῦ κτηρίου Castello ἀριθ. 3419 καὶ δυὸ ἐσωτερικὲς, μπῆκε ἀπὸ τὴ δευτέρη στὸν περίβολο τοῦ Campo dei Greci καὶ ἐπιχείρησε νὰ σπάσει τὸ πλαίσιο καὶ ἔπειτα νὰ παραβιάσει τὶς κλειδαριὲς τῆς πλάγιας νότιας θύρας τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων, ὅπου βρίσκονται μερικὲς ἀπὸ τὶς πολυτιμότερες εἰκόνες τῆς συλλογῆς μας. Εὐτυχῶς, ἡ παλιὰ στερεὴ αὐτὴ θύρα με τὶς γερεὲς κλειδαριὲς ἄντεξε στὴν ἀπόπειρα καὶ οἱ διαρρηκτικὲς ἀναγκάστηκαν νὰ φύγουν ἄπρακτοι. Τὴν ἐπόμενη μέρα, κτίσαμε με τοῖχο τὴ μοναδικὴ πόρτα ποὺ εἶχε ἀνοικτεῖ πρὸς τὸ Campo dei Greci ἀπὸ τὸ συνεχόμενο κτήριο, ὅταν αὐτὸ χρησίμευε ὡς Ἑλληνικὸ Προξενεῖο καὶ ἐγκαταστήσαμε στὶς θύρες τῆς ἐκκλησίας σύστημα αὐτόματου συναγερευοῦ. Ἔτσι ἡ ἀποτυχημένη αὐτὴ ἀπόπειρα βγήκε τελικὰ σὲ καλὸ, γιὰτὶ μᾶς ὀδήγησε στὴ λήψη τῶν πρὸ αὐστηρῶν προφυλακτικῶν μέτρων.

Ἡ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν ἐπισκεπτῶν τοῦ Μουσείου ἔφτασε ἐφέτος τοὺς 3422 ἔναντι 2451 τοῦ προηγούμενου ἔτους. Ἡ ἐντυπωσιακὴ αὐτὴ αὔξηση, πρωτοφανὴς στὰ χρονικὰ τοῦ Μουσείου, δείχνει πὼς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπισκεπτῶν συνεχίζει κάθε χρόνο καὶ με γοργότερο ρυθμὸ τὴν ἀνιούσα (τὸ 1969 ἦταν μόλις 965). Σ' αὐτὸ συντελεῖ βέβαια καὶ ἡ κυκλοφορία τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ ἀγγλικοῦ «Ὀδηγοῦ» τοῦ Μουσείου καὶ τῶν ἔγχρωμων δελταρίων τῶν εἰκόνων του, ποὺ ἀνεβαίνει καὶ αὐτὴ σταθερά.

στ) Φωτογραφικὸ ἀρχεῖο.— Τὸ φωτογραφικὸ ἀρχεῖο πλουτίστηκε ἐφέτος με νέες μικροταινίες (= Μ 90 - 91) καὶ νέες φωτογραφίες (= Φ 422 - 557) ἀπὸ ἔγχρωφα, χειρόγραφα καὶ καλλιτεχνικὰ ἔργα.

ζ) Λιβόρνιο.— Τὸ ἑλληνικὸ κοιμητήριο τοῦ Λιβόρνου ἔξακολουθεῖ δυστυχῶς νὰ προκαλεῖ ἐνοχλήσεις καὶ ἀνησυχίες στὸ Ἰνστιτούτο. Ἡ ριζικὴ ἐπισκευὴ τοῦ περιβάλλοντος καὶ τοῦ ναοῦ του, γιὰ τὴν ὁποία διατέθηκαν πρόσφατα σημαντι-

κὲς πιστώσεις ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν καὶ ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν καὶ ἡ ὁποία ἐκτελέστηκε ἀπὸ τὸν Ἑλληνα ἀρχιτέκτονα τῆς Φλωρεντίας κ. Θεόφιλο Μπάζα, παρουσίασε ἐκ τῶν ὑστέρων μειονεκτήματα, γιατί μὲ τὸν πρῶτο χειμῶνα μπῆκαν πάλι ἀπὸ τὴν ἀνανεωμένη στέγη νερὰ τῆς βροχῆς στὴν ἐκκλησία. Ὁ ὑπεύθυνος κ. Μπάζας, ἀντὶ νὰ φροντίσει νὰ διορθώσει τὶς ἐλλείψεις αὐτές, ζήτησε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο νέα ποσὰ γιὰ δῆθεν δικαιώματα ἀμοιβῆς του γιὰ τὰ σχέδια καὶ τὴν ἐπίβλεψη τοῦ ἔργου, ἐνῶ τὸ Ἰνστιτούτο δὲν ἔκαμε καμιὰ συμφωνία μὲ τὸν κ. Μπάζα ὡς ἀρχιτέκτονα, ἀλλὰ ἀπλῶς τὸν χρησιμοποίησε ὡς ἐργολάβο. Μὲ τὴν ἀντικατάσταση, ἐπὶ τέλους, τοῦ ἐπίτιμου Προξένου τῆς Ἑλλάδος στὸ Λιβόρνο κ. Ι. Μανδάλη, πού τόσο σκανδαλωδῶς ὑποστήριξε τὸν ἀσυνείδητο Ἰταλὸ φύλακα τοῦ κοιμητηρίου εἰς βάρος τῶν συμφερόντων τοῦ Ἰνστιτούτου, θέλουμε νὰ ἐλπίζουμε πὼς θὰ βελτιωθοῦν κάπως τὰ πράγματα. Ὁ νέος ἐπίτιμος Προξένος κ. Δημήτριος Χατζηδιάκος ὑποσχέθηκε νὰ ἐπαναφέρει στὸν ἴσιο δρόμο τὸ φύλακα. Ἐπρογραμματίσαμε νέα ἐπίσκεψη στὸ Λιβόρνο, μαζὶ μὲ τοὺς κ. κ. Προξένους τῆς Ἑλλάδος στὴ Βενετία καὶ στὴ Γένοβα, γιὰ νὰ προσπαθήσουμε νὰ τακτοποιήσουμε κατὰ τὸ δυνατό τὰ ζητήματα.

Τὸ καλοκαίρι ἐκδόθηκαν στὴν Πίζα τὰ ἀκόλουθα βιβλία πὺ ἐνδιαφέρουν ἄμεσα τὴν ἱστορία τῆς ἄλλοτε Ἑλληνικῆς Κοινότητος τοῦ Λιβόρνου, τῆς ἐκκλησίας της, τῶν εἰκόνων, τῶν ἀμφίων καὶ τῶν ἱερῶν σκευῶν της, στὴ σειρά «Collezione monografica del Museo Civico Giovanni Fattori di Livorno diretta da VERA DURBÉ», ἀριθ. 1-3: 1) *Icone greche e russe del Museo Civico di Livorno*, a cura di DORIANA DELL'AGATA POPOVA, in Pisa, Giardini editori e stampatori 1978, 2) *I paramenti sacri della chiesa greca ortodossa della SS. Trinità di Livorno*, a cura di ANTONELLA CAPITANIO, in Pisa 1978 καὶ 3) *Documentazione storico-urbanistica sulla Comunità Greca e sulla chiesa della SS. Trinità*, a cura di ELISABETTA DE PAZ, in Pisa 1978. Οἱ τρεῖς αὐτὲς μονογραφίαι ἐκδόθηκαν μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς Ἐκθεσης πὺ ὀργάνωσε ὁ Λῆμος τοῦ Λιβόρνου μὲ τὸν τίτλο «Icone greche e russe del Museo civico di Livorno» στὴν casa della Cultura - Cisternino del Poccianti (Piazza Guerrazzi) ἀπὸ τὶς 9 Σεπτεμβρίου 1978 μέχρι τὶς 9 Ἰανουαρίου 1979. Πρόκειται γιὰ τὴν Ἐκθεση 56 μεταβυζαντινῶν εἰκόνων πὺ ἐπισκευάστηκαν πρόσφατα καὶ πὺ περιγράφονται στὸ πρῶτο δημοσίευμα, καθὼς καὶ ἀμφίων, ἱερῶν σκευῶν καὶ κειμηλίων ἑλληνικῶν πὺ περιγράφονται στὸ δεύτερο. Οἱ εἰκόνες καὶ τὰ κειμήλια προέρχονται ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη ἑλληνικὴ ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Τριάδας πὺ ἀνήκε στὴν Ἑλληνικὴ Κοινότητα τοῦ Λιβόρνου καὶ κατεδαφίστηκε κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ β' παγκό-

σμιου πολέμου (1942) ἀπὸ τὴν ἰταλικὴ κυβέρνησι τοῦ Mussolini μὲ τὴν πρόφασιν ρυμοτομικῆς μεταρρυθμίσεως τῆς παλαιᾶς πόλεως τοῦ Λιβόρνου, ὅπως ἐξιστορεῖται λεπτομερῶς, μὲ φωτογραφίες, σχέδια καὶ ντοκουμέντα, στὸ τρίτο δημοσίευμα. Οἱ εἰκόνες αὐτὲς τῆς Ἐκθεσεως, ποὺ ἐπισκευάστηκαν τελευταῖα ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς, καὶ τὰ κειμήλια ποὺ ἐκτίθενται (καθὼς καὶ ἄλλες εἰκόνες δευτερότερες ἢ κειμήλια ποὺ δὲν κρίθηκε πὼς ἄξιζε νὰ ἐκτεθοῦν) ἀποτελοῦσαν ἰδιοκτησίαν νόμιμη τῆς Ὁρθόδοξης Ἑλληνικῆς Κοινότητος τοῦ Λιβόρνου. Τώρα ὅμως ἀνήκουν πᾶν στὸ ἰταλικὸ κράτος, γιὰτὶ δὲν ἐλήφθη καμιὰ εἰδικὴ πρόνοια γι' αὐτὲς στὴν ἑλληνο-ἰταλικὴ σύμβαση τῶν ἐπανορθώσεων μετὰ τὸ τέλος τοῦ β' παγκόσμιου πολέμου. Τὸ Ἑλληνικὸ Ἴνστιτούτο, ποὺ ἐνδιαφέρθηκε γιὰ τὴ διάσωσιν, ἐπισκευὴ καὶ μελέτη τῶν ἑλληνικῶν αὐτῶν εἰκόνων, ἔστω καὶ ἂν βρισκονται σὲ ἄλλα χέρια, βοήθησε κατὰ τὸ παρελθὸν τὴ συγγραφέα τοῦ καταλόγου κ. Dell'Agata γιὰ τὴν καλύτερην παρουσιάσιν αὐτῶν καὶ παραχώρησε γιὰ τὴν Ἐκθεσὴ τὴν εἰκόνα τῆς Κοίμησεως τῆς Θεοτόκου ποὺ βρίσκεται στὸ ἑλληνικὸ κοιμητήριον τοῦ Λιβόρνου. Δὲν ἔκρινα ὅμως σκόπιμον νὰ μετάσχῃ στὴ σειρά τῶν πέντε διαλέξεων ποὺ ὁργανώθησαν τὸ Νοέμβριον ἀπὸ τὸ Δῆμον τοῦ Λιβόρνου μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς Ἐκθεσεως αὐτῆς, γιὰτὶ δὲν θέλησα ν' ἀναγνωρίσω καὶ νὰ ἐπικυρώσω ἔμπρακτα μὲ τὴ συμμετοχὴ μου τὴ βάνδαλη πράξιν, σὲ καιρὸ πολέμου, τῆς κατεδάφισης τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας καὶ τὴν παράνομη ἀρπαγὴ τῶν εἰκόνων καὶ τῶν κειμηλίων τῆς ἀπὸ τὴν τότε φασιστικὴν ἰταλικὴν κυβέρνησιν. Ὅπως ὅποτε, τὰ τρία παραπάνω δημοσιεύματα εἶναι ἐνδιαφέροντα ἀπὸ ἐπιστημονικὴ ἄποψιν καὶ ἐλπίζω νὰ χρησιμεύσουν κατὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν ἐπιτύμβιων ἐπιγραφῶν τοῦ κοιμητηρίου καὶ τῶν ληξιαρχικῶν πράξεων θανάτων τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος τοῦ Λιβόρνου ποὺ ἐτοιμάζει ἀπὸ χρόνια τὸ Ἴνστιτούτο.

Ἐς σημειωθεὶ ἐδῶ πὼς τὸ Ἴνστιτούτο ἀπόκτησε, ἀπὸ δωρεὰ τοῦ κ. Ἰωάννη Σκουλά (καὶ ἔμμεσα τοῦ κ. Κωνστ. Α. Κωστάκη, ποὺ εἶχε φροντίσει νὰ τὴν προμηθευτεῖ καὶ ποὺ τὴ χάρισε στὸν κ. Σκουλά), μιὰ σειρά φωτοτυπημένων πρακτικῶν τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος τοῦ Λιβόρνου σὲ τέσσαρες δεμένους τόμους, τῶν ἐτῶν 1768 - 1848. Τὰ πρωτότυπα τῶν πρακτικῶν αὐτῶν βρισκονται στὰ Κρατικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Λιβόρνου (βλ. ὅσα σημείωσα στὰ «Θησαυρίσματα», τόμ. 5, 1968, σελ. 275 - 276).

η) Τεργέστη.— Συνεχίστηκε καὶ ἐφέτος τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Ἴνστιτούτου μας γιὰ τὴν τακτοποίησιν τῆς Βιβλιοθήκης καὶ τῶν Ἀρχείων τῆς Ἑλληνορθόδοξης Κοινότητος τῆς Τεργέστης. Ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ Φεβρουαρίου ἀποσπάστηκε, μέσῳ τῶν Ὑπουργείων Προεδρίας καὶ Ἐξωτερικῶν, ὁ κ. Ἀπόστολος Παπαϊωάννου, φιλόλογος καθηγητὴς τοῦ Λυκείου Ζίτσας Ἰωαννίνων καὶ ἀνέ-

λαβε, με την καθοδήγησή μου, τὸ ἔργο τοῦ ἐλέγχου, τῆς ταξινόμησης καὶ τῆς καταλογογράφησης τῶν βιβλίων τῆς Κοινότητας. Τὴ δαπάνη γιὰ τὴν ἀποξημίωση τοῦ ἀνέλαβε στὴν ἀρχὴ ἡ ΙΔ' Διεύθυνση Ἀποδήμων Ἑλλήνων τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν καί, ἀπὸ τὴν 1ῃ Ἰουλίου καὶ ἔξῃς, τὸ Ἑλληνικὸ Ἴνστιτούτο Βενετίας. Ἡ ἀπόσπαση τοῦ κ. Παπαϊωάννου ἀνανεώθηκε γιὰ δεύτερο σχολικὸ ἔτος ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1978. Ὁ κ. Παπαϊωάννου, φιλότιμος καὶ ἐργατικός, ἄρχισε τὴν ἐργασία του μὲ πολὺ ζῆλο καὶ τὴν προχωρεῖ ἱκανοποιητικά. Δὲν προβλέπεται ὅμως νὰ τελειώσει γρήγορα, γιὰτὶ πρόκειται γιὰ μεγάλο καὶ δύσκολο ἔργο. Στὴν ἀρχὴ τῆς πρώτης φάσης ὁ κ. Παπαϊωάννου τακτοποίησε χονδρικά τὸν ὄγκο τῶν ἀκατατάκτων βιβλίων ποὺ ὑπῆρχαν διασπαρμένα σὲ πολλὰς αἴθουσες καὶ προχώρησε στὸν ἔλεγχο καὶ τὴν καταγραφή τῶν παλιῶν καὶ περισσότερο πολυτίμων βιβλίων τῆς Κοινότητας ποὺ ἦταν γραμμένα σὲ δελτία, ἀριθμημένα ἀπὸ 1 - 2944. Ὁ ἔλεγχος αὐτὸς ἔδειξε πὼς εὐτυχῶς δὲν ὑπάρχουν σχεδὸν ἀπώλειες γιὰ τὸ κύριο καὶ σημαντικότερο αὐτὸ τμήμα τῆς Βιβλιοθήκης. Τὸ Προεδρεῖο καὶ τὸ Συμβούλιο τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητας Τεργέστης προσφέρει κάθε διευκόλυνση στὸν κ. Παπαϊωάννου γιὰ τὴν καλὴ ἐκτέλεση τῆς ἐργασίας του καὶ προμηθεύθηκε τὰ ἀπαραίτητα μεταλλικὰ ράφια καὶ δελτία. Τὴν τελευταία μου ἐπίσκεψη στὴν Τεργέστη, γιὰ νὰ παρακολουθήσω καὶ κατευθύνω τὴν ἐργασία αὐτῆ, τὴν πραγματοποιήσα στὶς 8 Νοεμβρίου, μαζί μὲ τὸ νέο Πρόξενο τῆς Ἑλλάδος στὴ Βενετία κ. Β. Κασκαρέλη, ποὺ εἶναι πολυτίμος συμπαραστάτης καὶ φίλος τοῦ Ἰνστιτούτου. Πιστεύω πὼς ἡ ὀλοκλήρωση τῆς ἐργασίας αὐτῆς θὰ εἶναι ὠφέλιμη καὶ ἀπὸ ἐπιστημονικὴ ἄποψη, γιὰτὶ ὑπάρχουν πολλὰ σπάνια ἢ καὶ ἀβιβλιογράφητα βιβλία στὴ Βιβλιοθήκη αὐτὴ ποὺ θὰ ἀξιοποιηθοῦν. Ἀργότερα πρέπει νὰ φροντίσουμε καὶ γιὰ τὴν ταξινόμηση τῶν Ἀρχείων τῆς Κοινότητας. Ὅσο γιὰ τὶς εἰκόνες, ἐφέτος δημοσιεύθηκε ἕνας πρῶτος κατάλογος (μὲ 36 ἀριθμοὺς) ἀπὸ τὴ Marisa Bianco Fiorin, *Icone della Comunità Greco - Ortodossa di Trieste*, «Atti dei civici Musei di storia d'Arte», Νο 9 anno 1976, Trieste 1978.

5. ΕΜΠΛΟΥΤΙΣΜΟΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

Ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Ἰνστιτούτου πλουτίστηκε τὸ 1978 μὲ περισσότερα ἀπὸ 600 νέα βιβλία ἢ τεύχη (ἀριθ. εἰσαγ. 6672 - 7285) ποὺ προήλθαν ἀπὸ ἀγορές, δωρεές ἢ ἀνταλλαγές. Σημαντικὸ μέρος τῶν νέων αὐτῶν ἀποκτημάτων ὀφείλεται στὶς συνεχιζόμενες προσφορές τοῦ κ. Γεωργ. Συμεωνίδη, ποὺ δὲν παύει νὰ δείχνει πάντα τὸ στοργικὸ του ἐνδιαφέρον γιὰ τὸν πλουτισμὸ τῆς μὲ χρήσιμα, νέα καὶ

παλιά, βιβλία, συχνά μεγάλης αξίας, πού φροντίζει νὰ παραγγέλνει καὶ νὰ προμηθεύεται ἀπὸ παντοῦ. Ἔτσι, ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Ἰνστιτούτου μας, μὲ τὸν πλοῦτο καὶ τὴν ποικιλία τῶν ἔργων πού ἀποκτᾶ, γίνεται ὀλοένα καὶ πιὸ χρήσιμη στοὺς τροφίμους του, ἀλλὰ καὶ στοὺς ἐρευνητὲς πού τὸ ἐπισκέπτονται ἀπὸ ὅλο τὸν κόσμο.

6. ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ

Μέσα στὰ πλαίσια τοῦ γενικοῦ ἑορτασμοῦ, στὴν Ἰταλία καὶ στὴν Ἑλλάδα, τῶν 200 χρόνων ἀπὸ τὴ γέννηση (ἀπὸ Ἑλληνίδα μητέρα) τοῦ μεγάλου Ἰταλοῦ ποιητῆ Ugo Foscolo, τὸ Ἑλληνικὸ Ἰνστιτούτο Βενετίας προσκάλεσε τὸν κ. Λίνο Πολίτη, ὁμότιμο καθηγητῆ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, πού εἶχε συγχρόνως κληθεῖ νὰ συμμετάσχει καὶ στὸ Διεθνὲς Ἐπιστημονικὸ Συνέδριο γιὰ τὸ Φώσκολο πού ὀργάνωσε τὸ Ἰδρυμα Giorgia Cini τῆς Βενετίας⁸, γιὰ νὰ δώσει διάλεξη μὲ ἀνάλογο θέμα. Ὁ κ. Πολίτης ἦρθε καὶ μίλησε, στὴν ἰταλικὴ γλῶσσα, στίς 26 Ὀκτωβρίου, στὴ μεγάλη αἴθουσα τελετῶν τοῦ Ἰνστιτούτου, μὲ θέμα *«Ἀπὸ Ἑλληνες ποιητὲς σύγχρονοι καὶ συμπολίτες τοῦ Οὔγου Φώσκολου: Ὁ Διονύσιος Σολωμὸς καὶ ὁ Ἀντρέας Κάλβος»*. Τὴν ἐνδιαφέρουσα διάλεξη παρακολούθησε πολυάριθμο καὶ ἐκλεκτὸ ἀκροατήριον, καθὼς καὶ τὰ μέλη τοῦ παραπάνω Συνεδρίου. Πρὸς τιμὴν τῶν μελῶν αὐτῶν καὶ τοῦ ὁμιλητῆ, δόθηκε, μετὰ τὸ τέλος τῆς διάλεξης, δεξίωση στίς αἴθουσες τοῦ Ἰνστιτούτου.

7. ΠΑΡΟΧΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ

Σημειώνονται ἐδῶ τὰ ὀνόματα τῶν Ἑλλήνων καὶ ξένων μελετητῶν πού ζήτησαν καὶ ἔλαβαν πληροφορίες ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο ἢ πού ἦρθαν καὶ ἐργάστηκαν, γιὰ διάστημα μικρὸ ἢ μεγαλύτερο, σ' αὐτὸ γιὰ τὴ συγκέντρωση πληροφοριῶν ἢ γιὰ τὴν ἐκτέλεση ἐρευνητικῆς ἐργασίας.

Μὲ ἀλληλογραφία δόθηκαν πληροφορίες, φωτογραφίες ἢ φωτοτυπίες στὴ διεύθυνση τοῦ περιοδικοῦ «Δελτίο τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας» (Ἀθήνα) γιὰ τὴν ἔγχρωμη μικρογραφία (φ. 107^ε, ἔκδ. Ξυγγοπούλου ἀριθ. 129) τοῦ ὑπ' ἀριθ. 5 χειρογράφου τοῦ Ἰνστιτούτου, καθὼς καὶ ἡ ἄδεια νὰ τυπωθεῖ σὲ μελέτημα τοῦ κ. Α. Ξυγγοπούλου στὸ περιοδικὸ αὐτό, στὸν κ. Χαρ. Μπούρα (Ἀθήνα) γιὰ τὶς εἰκόνες τοῦ βιβλίου τοῦ Χρυσάνθου Νοταρᾶ *«Διδασκαλία ὀφελιμος περὶ μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως»* (Βενετία 1774) πού σώζεται στὴ Βιβλιο-

8. Βλ. παρακάτω, σ. 340.

θήκη τοῦ Ἰνστιτούτου, στὸν κ. Λέανδρο Βρανούση (Ἀθήνα) γιὰ τὰ ἑλληνικὰ χειρόγραφα τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης IV, 34 (coll. 1382), IV. 38 (coll. 1365), IV. 46 (coll. 1464), VII. 3 (coll. 546), IX. 32 (coll. 1143) καὶ τὸ ἰταλικὸ XI. 6 (coll. 7222), ποὺ περιέχουν εἰκονογραφημένα χρησμολογικὰ κείμενα, στὴν κ. Βασιλικὴ Σταμάτη (Ἀθήνα) γιὰ μελέτημα τοῦ Μ. Γεδεών, *Μηνιατῶν γράμματα*, στὸ παράρτημα τοῦ περιοδ. «Αἱ Μοῦσαι» τῆς Ζακύνθου τῆς 9 Νοεμβρίου 1933, στὴν κ. Ἑλλή Σισιλιάνου - Γιωτοπούλου (Ἀθήνα) γιὰ ἔγγραφο τῆς Marieogla (reg. 219) ποὺ ἀναφέρεται στὸν Ἀντώνιο Ἐπαρχο, στὸ Ἴδρυμα Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος (Ἀθήνα) γιὰ μικρογραφίες ἀπὸ τὸν κώδικα Matrit. Vitr. 26 - 2 (Χρονογραφία τοῦ Ἰω. Σκυλίτση) φφ 111^v καὶ 217^r ποὺ παριστάνουν τὴν ἄλωση τῆς Θεσσαλονίκης ἀπὸ τοὺς Σαρακηνούς (904) καὶ τὴν πολιορκία τῆς ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους (1040), στὸν κ. Φίλιππο Ἡλιοῦ (Ἀθήνα) γιὰ ἀβιβλιογράφητα ἑλληνικὰ βιβλία τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰ. ἀπὸ τὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου καὶ τὴ Μαρκιανὴ Βιβλιοθήκη, στὴν κ. Χρυσ. Μπαλτογιάννη (Ἀθήνα) γιὰ κρητικὴ εἰκόνα τῆς γέννησης τοῦ Χριστοῦ ποὺ σώζεται στὸ Μουσεῖο Ermitage τοῦ Leningrad, στὸν κ. Κ. Ν. Παπαδόπουλο (Ἀθήνα) γιὰ τοὺς ὑπ' ἀριθ. 6 καὶ 8 ἑλληνικοὺς κώδικες τοῦ Ἰνστιτούτου ποὺ περιέχουν λειτουργικὰ καὶ ἄλλα κείμενα, στὸν κ. Γεώργιο Χριστοδούλου (Ἀθήνα) γιὰ τὸν ἑλληνικὸ κώδικα Marc. Gr. 507 (coll. 293), στὸν κ. Ντίνο Κονόμο (Ἀθήνα) γιὰ τὸν κώδικα Marc. Ital. VI. 189 (coll. 10031), στὴν κ. Ἀγγελικὴ Χαριτωνίδη (Ἀθήνα) γιὰ τὸ Ζακυνθινὸ ἱερέα τοῦ ΙΗ' αἰ. Πουπλίκολα, στὸν κ. Ἀλκη Χαραλαμπίδη (Θεσσαλονίκη) γιὰ τὸ ζωγράφο Παναγιώτη Δοξαρά, στὸν κ. Κωνσταντῖνο Χαραλαμπίδη (Θεσσαλονίκη) γιὰ τὴν ξένη βιβλιογραφία ποὺ ἀφορᾷ στὴ φραγκοκρατούμενη Πελοπόννησο, στὴν Ἀναγνωστικὴ Ἑταιρεία Κερκύρας (Κέρκυρα) γιὰ τὴν προσωπογραφία τοῦ Θωμᾶ Φλαγγίνη ποὺ σώζεται στὸ Ἰνστιτούτο μας, στὴν κ. Dorigana Dell' Agata (Πίζα) γιὰ σπάνιο ἑλληνικὸ βιβλίον τοῦ 1770 (Legrand 11, ἀριθ. 726), στὸν κ. Marco Grondona (Πίζα) γιὰ εἰκόνα τοῦ Ἀγ. Γεωργίου τοῦ ΙΘ' αἰ. ποὺ βρίσκεται στὴν κατοχὴ του, στὴν κ. Mirella Zennaro (Ρώμη) γιὰ τὴ βασικὴ βιβλιογραφία τῆ σχετικῆ μετὰ τὴς βυζαντινῆς σπουδῆς, στὸν κ. Fabrizio Conca (Μιλάνο) γιὰ τὴν πρόσφατη βιβλιογραφία ποὺ ἀφορᾷ στὸ βυζαντινὸ ἔμμετρο μυθιστόρημα «*Αἰβιστρος καὶ Ροδάμνη*», στὸν κ. Attila Faj (Genova) γιὰ τὸ θέμα τοῦ Ἰωνᾶ στὴ βυζαντινὴ καὶ μεταβυζαντινὴ λογοτεχνία, στὸν κ. Cesare Patrignani (Pesaro) γιὰ τὰ γενεαλογικὰ δένδρα τῶν βυζαντινῶν οἰκογενειῶν Παλαιολόγων καὶ Κομνηνῶν, στὴ δεσποινίδα Göpül Tankut (Ἄγκυρα) γιὰ τὴν πρόσφατη βιβλιογραφία τῆ σχετικῆ μετὰ τὴν ἄλωση τοῦ Ναυπλίου ἀπὸ τοὺς Τούρκους (1715) καὶ τὴ δευτέρη Τουρκοκρατία στὴν

Πελοπόννησο, στη δεσποινίδα Irène de Lalun (Παρίσι) για την εικόνα του Ἰνστιτούτου ἀριθ. μητρ. 12 (Noli me tangere), στὸν κ. M. C. Van den Broeck (Berchem τοῦ Βελγίου) για τὴν ἴδια εἰκόνα, στὸν κ. Ἰωάννη Σπαθαράκη (Leiden τῆς Ὀλλανδίας) για τὴν ἔγχρωμη μικρογραφία τοῦ ὑπ' ἀριθ. 5 χειρογράφου τοῦ Ἰνστιτούτου, φ. 1^ν, στὸν κ. Helmut Rein (Hameln τῆς Γερμανίας) για τὴ μικρογραφία τοῦ ἴδιου χειρογράφου, φ. 140^ρ (ἔκδ. Ευγγοπούλου ἀριθ. 164), πὸν τυπώθηκε πρόσφατα σὲ ἑλληνικὸ γραμματόσημο, στὸν κ. Sharon Buckley (Λονδίνο) για τὴν εἰκόνα τοῦ Ἰνστιτούτου ἀριθ. μητρ. 71 (Ἰωάννη τῆς Κλίμακος), στὴν κ. Eileen Kane (Δουβλίνο τῆς Ἀγγλίας) για τὴν εἰκόνα τοῦ Ἰνστιτούτου ἀριθ. μητρ. 10 (Γέννηση) καὶ στὴν κ. Blenda Riesenfeld (Οὐψάλα τῆς Σουηδίας) για τὴν πρόσφατη ἀρμενικὴ ἔκδοση ἀπὸ τὸν G. Frasson τοῦ βιβλίου «*Pseudo - Eriphanii Sermo de Antichristo*» (Βενετία 1976).

Ἐξ ἄλλου ἐπισκέφτηκαν τὸ Ἰνστιτούτο καὶ ἐργάστηκαν στὴ Βιβλιοθήκη, τὸ Ἀρχεῖο ἢ τὸ Μουσεῖο του ἢ ἔλαβαν πληροφορίες ἀπὸ τὸ διευθυντή του για διάφορα ἐπιστημονικὰ θέματα πὸν τοὺς ἀπασχολοῦσαν ὁ κ. Guido Zattera (Βενετία) για τὸ διάβασμα ἐπιγραφῆς πάνω σὲ ὀρειχάλκινο βυζαντινὸ σταυρὸ καὶ τὴ συσχέτιση τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ μὲ ἄλλους σωζόμενους σὲ Μουσεῖα τοῦ ἴδιου τύπου, ἢ δ. Ambra Avanzini (Βενετία) για τὴν ἐρμηνεία ἰδιωματικῶν λέξεων τῆς τραγωδίας τοῦ I. A. Τρωΐλου «*Βασιλεὺς ὁ Ροδολίνος*», ὁ κ. Μανόλης Θωμάκης (Βενετία) για τὴ βιβλιογραφία τὴ σχετικὴ μὲ τὶς εἰκόνες καὶ τοὺς ζωγράφους τῆς Κρήτης ὡς τὸ 1400, οἱ φοιτητὲς κ. κ. Γεώργ. Καφκοαβάδης, Ἀθαν. Δημόπουλος καὶ ἢ δ. Ἑλλη Ἐξάρχου (Βενετία) για τὰ σωζόμενα παλιὰ σχέδια πὸν ἀναφέρονται στὴν πολεοδομία τῆς Κερκύρας, οἱ φοιτητὲς τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς Σχολῆς (Βενετία) κ. κ. Χρ. Τσόκανος, Χρ. Ἀσπρογέρακας, Μαν. Ροβύθης καὶ Γιάννης Ἀριστόπουλος για τὴ συλλογὴ στοιχείων πὸν ἀφοροῦν τὴν πολεοδομικὴ, οἰκονομικὴ καὶ πολιτιστικὴ ἀνάπτυξη τῆς πόλης τοῦ Ρεθύμνου τῆς Κρήτης, ἢ δ. Lidia Macchion (Πάδοβα) για τὰ βιογραφικὰ στοιχεῖα νεοελλήνων λογοτεχνῶν πὸν ἔγραψαν για τὸν Κωνσταντῖνο Παλαιολόγο, οἱ δεσποινίδες Marina Borella καὶ Mirna Zorzutti (Πάδοβα) για τοὺς ἑλληνικοὺς κώδικες τοῦ Γαβριήλ Σεβήρου πὸν σώζονται σήμερα στὴν Ἀμβροσιανὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Μιλάνου, ὁ κ. Nikola Čolak (Πάδοβα) για τὶς μνεῖες Δαλματῶν ναυτικῶν τοῦ ΙΗ' αἰ. στὰ ἑλληνικὰ ἀρχεῖα, ἢ κ. Marisa Bianco-Fiorin (Τεργέστη) για Ἑλληνες ζωγράφους τοῦ ΙΗ' αἰ. πὸν ὑπογράφουν σὲ εἰκόνες τῆς Τεργέστης καὶ για τὴν πρόσφατη βιβλιογραφία πάνω σὲ θέματα τῆς μεταβυζαντινῆς ζωγραφικῆς, ἢ δ. Μαρία Λαμπριανίδου (Μιλάνο) για τὶς μελέτες πάνω στὴν ἱστορία τῆς πόλης Χανιά τῆς

Κρήτης, ὁ κ. Emanuele Banfi (Μιλάνο) γιὰ τὴ συλλογὴ καὶ συμπλήρωσι τοῦ βιβλιογραφικοῦ ὕλικου ποῦ ἀναφέρεται στὴ γλωσσικὴ κατάστασι τῆς νεώτερης Ἑλλάδας, ὁ κ. Σπύρος Λίτινας (Ἀθήνα) γιὰ τὶς ἱστορικὲς μαρτυρίαι γιὰ τὴν κρητικὴ οἰκογένεια Λίτινα, ὁ κ. Μιχαὴλ Κατσίγερας (Ἀθήνα) γιὰ τὰ δημοσιεύματα Ἰταλῶν καὶ Ἑλλήνων πάνω στὴν περίοδο τοῦ β' παγκόσμιου πολέμου καὶ τῆς ἰταλικῆς κατοχῆς στὴν Ἑλλάδα, ἡ κ. Ἀρετὴ Μπαρομπάκη (Ἰωάννινα) γιὰ τὴ συγκέντρωσι στοιχείων σχετικῶν μὲ τὸ ἔργο τοῦ Δημητρίου Βερναρδάκη «*Ψευδατικισμοῦ ἔλεγχος*», ὁ κ. Dumitru Zaharia (Βασουμ τῆς Ρουμανίας) γιὰ τὴ συλλογὴ καὶ φωτογράφησι τῶν ἐγγράφων τοῦ ἀρχείου τοῦ Ἰνστιτούτου ποῦ ἀναφέρονται στὴ Ρουμανία καὶ τοὺς Ρουμάνους, ἡ δ. Figen Obūs (Ἀγκυρα) γιὰ τὴν ἱστορία τῶν μεγάλων πόλεων τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν Τουρκοκρατία, ὁ κ. Arpad Somogyi (Ζυρίχη τῆς Ἑλβετίας) γιὰ τὴν πρόσφατη ἑλληνικὴ βιβλιογραφία πάνω στὴ βυζαντινὴ τέχνη, ὁ κ. Herbert Dinkel (Μόναχο τῆς Γερμανίας) γιὰ τὴ μελέτη καὶ τὴ φωτογράφησι τῆς εἰκόνας τοῦ Ἰνστιτούτου ἀριθ. μητρ. 242 (Χριστὸς Παντοκράτωρ), ὁ κ. M. Davenport (Birmingham τῆς Ἀγγλίας) γιὰ τὰ νεοελληνικὰ λογοτεχνήματα μὲ ἱστορικὴ βάση (Πετσάλη, Ρώμα, Προβελάκη κλπ.), ἡ δ. Hilka - Liisa Tarvajarvi (Helsinki τῆς Φινλανδίας) γιὰ τὴν τέχνη τῶν εἰκόνων τῶν Ἑλλήνων madonneri ἢ τὴ βενετοκρητικὴ ζωγραφικὴ, ὁ κ. Serghei Paulovic Karpon (Μόσχα) γιὰ τὴ συλλογὴ στοιχείων πάνω στὴν οἰκονομικὴ ἱστορία καὶ τὸν ἰταλικὸ ἀποικισμὸ τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ ὁ κ. Eric Cochrane (Chicago τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν) γιὰ τὶς σχέσεις τῶν Ἑλλήνων λογίων τῆς Ἀναγέννησι μὲ τὸ δυτικὸ οὐμανισμὸ.

8. ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΜΕ ἌΛΛΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ, ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΚΛΠ.

Καὶ ἐφέτος τὸ Ἑλληνικὸ Ἰνστιτούτο Βενετίας ἐξακολούθησε νὰ συνεργάζεται ἐπιστημονικὰ μὲ ἄλλα Ἰδρύματα, σὲ ἐθνικὸ ἢ διεθνὲς ἐπίπεδο, ὅπως δείχνει καὶ ἡ συμμετοχὴ τοῦ διευθυντῆ του σὲ διεθνῆ συνέδρια, ἐπιτροπὲς καὶ συσκέψεις καὶ στὴ διοίκησι ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων.

α) Ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἰνστιτούτου, ὡς μέλος τῆς ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας, ἔλαβε μέρος στὴν 7ῃ σύνοδο τῆς μεικτῆς ἑλληνοἰταλικῆς ἐπιτροπῆς μορφωτικῶν ἀνταλλαγῶν ποῦ ὀργανώθηκε ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ Ὑπουργεῖο τῶν Ἐξωτερικῶν στὴν Ἀθήνα, ἀπὸ 27 Φεβρουαρίου - 2 Μαρτίου. Στὴ σύνοδο αὐτῇ, ἐκτός

τῶν ἄλλων, ἀντάλλαξε ἀπόψεις καὶ μὲ τοὺς ἀρμόδιους Ἴταλοὺς ἐκπροσώπους γιὰ τὴν ἐπίλυση τῶν ἀμοιβαίων προβλημάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βενετίας ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ καὶ τῶν Ἴταλικῶ Ἰνστιτούτου καὶ Ἴταλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν ἀπὸ τὴν ἄλλη.

β) Ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἰνστιτούτου, ὡς μέρος τῆς πενταμελοῦς διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς ἐκδόσεως τοῦ Corpus τῶν βυζαντινῶν ἐγγράφων καὶ ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐθνικῆς Ἐπιτροπῆς Βυζαντινῶν Σπουδῶν τῆς Ἑλλάδος, ἔλαβε μέρος στὴ σύνοδο τῆς Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς Βυζαντινῶν Σπουδῶν ποὺ πραγματοποιήθηκε στὴν Ἀθήνα ἀπὸ 13 - 15 Ἀπριλίου γιὰ τὸν καθορισμὸ τῶν θεμάτων τοῦ προσεχοῦς ΙΣΤ' Διεθνοῦς Βυζαντινολογικοῦ Συνεδρίου, ποὺ θὰ γίνεῖ στὴ Βιέννη τὸ 1981.

γ) Τὸ Ἰνστιτούτο φρόντισε ὅσο μπορούσε κι' αὐτὴ τὴν φορὰ γιὰ τὴν καλύτερη ἑλληνικὴ προβολὴ στὴν ἐφετεινὴ Διεθνῆ Καλλιτεχνικὴ Ἐθῆση «Biennale 1978» τῆς Βενετίας (2 Ἰουλίου - 15 Ὀκτωβρίου). Ὁ Γεν. Γραμματέας του κ. Σωτ. Μεσσήνης, ποὺ ὀρίστηκε καὶ πάλι ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν ὡς ἐπίτροπος τῆς Ἑλλάδος στὴν Ἐκθεση, ἀσχολήθηκε, γιὰ πολλοὺς μῆνες, μὲ μεγάλο ζῆλο καὶ ἀποτελεσματικότητι, μὲ τὴν ἐπισκευή, τὴ διαρρύθμιση καὶ τὴν καλύτερη ὀργάνωση καὶ παρουσίαση τοῦ Ἑλληνικοῦ Περιπτέρου. Μοναδικὸς Ἑλληνας ἐκθέτης προκρίθηκε ἐφέτος ὁ γλύπτης καὶ ζωγράφος κ. Γιάννης Παπᾶς, καθηγητὴς τῆς Ἀνωτάτης Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν. Τὸ Ἰνστιτούτο πρόσφερε φιλοξενία (γιὰ μοναδικὴ φορὰ ἐφέτος) στὸν κ. Παπᾶ, καθὼς καὶ κάθε δυνατὴ βοήθεια. Διέθεσε ἐπίσης τὴν αἴθουσα τελετῶν του γιὰ μιὰ μεγάλη δεξίωση ποὺ ὀργάνωσε ὁ ἐπίτροπος τῆς Ἑλλάδος, στίς 30 Ἰουνίου, πρὸς τιμὴν τοῦ καλλιτέχνη κατὰ τὸ ἀνοιγμα τῆς Ἐκθεσης, ποὺ τὴν ἐτίμησε καὶ ὁ πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος στὴ Ρώμη κ. Ἰ. Πεσμαζόγλου, καθὼς καὶ ὁ Γεν. Διευθυντὴς τοῦ Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν κ. Γ. Κουρνοῦτος. Τέλος, ὁ κ. Μεσσήνης μετάφρασε στὰ ἰταλικά ἑλληνικὲς κριτικὲς καὶ ἄλλα κείμενα γιὰ τὸν Ἑλληνα καλλιτέχνη, ποὺ τυπώθηκαν στὸν κατάλογο τῆς Ἐκθεσης.

δ) Ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἰνστιτούτου πρόσφερε τὴ συνεργασία του στὴν «Ἐπιτροπὴ γιὰ τὴν ἔκδοση τῶν πηγῶν τῆς ἱστορίας τῆς Βενετίας», ἐπιθεωρώντας τὸ κείμενο δυὸ νέων ἐκδόσεών της ποὺ περιλαμβάνουν τὰ ἔγγραφα τῶν νοταρίων τοῦ Χάνδακα Crescenzo Alessandrino (1280 - 1285) καὶ Pietro Pizzolo (1300) καὶ διατυπώνοντας τίς παρατηρήσεις του.

ε) Ὅπως ἀναφέραμε καὶ παραπάνω (βλ. ἀριθ. 6), τὸ Ἑλληνικὸ Ἰνστιτούτο, μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ ἑορτασμοῦ τῶν 200 χρόνων ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ Ugo

Foscolo και τοῦ Διεθνoῦς Φωσκολιανοῦ Συνεδρίου πoῦ διοργάνωσε τὸ Ἴδρυμα Giorgio Cini στὴ Βενετία (26-28 Ὀκτωβρίου), προσκάλεσε τὸν καθηγητὴ κ. Λίνο Πολίτη, πoῦ τὸν εἶχε ὑποδείξει καὶ ὡς μοναδικὸ Ἑλληνα ὁμιλητὴ στὸ Συνέδριο αὐτό, νὰ δώσει διάλεξη στὸ Ἴνστιτούτο γιὰ τὸ Διονύσιο Σολωμὸ καὶ τὸν Ἀντρέα Κάλβο, ποιητὲς σύγχρονους καὶ συμπολίτες τοῦ Φώσκολου, καὶ ὀργάνωσε δεξίωση πρὸς τιμὴν τῶν μελῶν τοῦ Συνεδρίου. Στὸ Συνέδριο ἔλαβε μέρος καὶ ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἴνστιτούτου, πoῦ ὀρίστηκε καὶ πρόεδρος στὴν ἀπογευματινὴ συνεδρία τῆς πρώτης μέρας.

στ) Στις 19 Νοεμβρίου, κατὰ τὸν ἑορτασμὸ τῶν 200 χρόνων ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ μεγάλου Βενετοῦ ἱστοριογράφου Flaminio Corner, συγγραφέα τῆς δίτομης «*Creta Sacra*» (Βενετία 1755), στὴν αἴθουσα τοῦ Ateneo Veneto διαβάστηκε σύντομη ὁμιλία τοῦ διευθυντῆ τοῦ Ἴνστιτούτου γιὰ τὴ συμβολὴ τοῦ Corner στὴ διαφώτιση τῆς ἱστορίας τῆς Κρήτης.

ζ) Κατὰ τὸ ἐπιστημονικὸ μνημόσυνο πoῦ ὀργάνωσε ὁ Δῆμος Ἡρακλείου Κρήτης, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς συμπλήρωσης πενήντα χρόνων ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ μεγάλου Ἑλληνα ἐπιστήμονα Στέφανου Ξανθοῦδίδη (1864-1928), ἐνὸς ἀπὸ τοὺς σημαντικότερους ἐρευνητὲς τῆς Βενετοκρατίας, διαβάστηκε ὁμιλία τοῦ διευθυντῆ τοῦ Ἴνστιτούτου γιὰ τὸ ἱστορικὸ καὶ φιλολογικὸ ἔργο τοῦ Ξανθοῦδίδη. Ἡ ὁμιλία αὐτὴ δημοσιεύθηκε καὶ στὸ περιοδικὸ «Νέα Ἑστία», τόμ. 104 (1978), σ. 1468-1474.

η) Ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἴνστιτούτου, ὡς πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως καὶ Οἰκονομικῆς Διαχειρίσεως τοῦ Πανεπιστημίου Κρήτης, ἐξακολούθησε καὶ κατὰ τὸ 1978 νὰ ἔχει τὸ κύριο βάρος καὶ τὴν εὐθύνη γιὰ τὴν ὀργάνωση τοῦ νέου αὐτοῦ Πανεπιστημίου καὶ γιὰ τὴν ἔναρξη τῆς λειτουργίας τῶν πρώτων Σχολῶν του στὸ Ρέθυμνο καὶ στὸ Ἡράκλειο (ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριο ἄρχισε νὰ λειτουργεῖ στὸ Ἡράκλειο καὶ τὸ Φυσικὸ Τμῆμα τῆς Φυσικομαθηματικῆς Σχολῆς). Ἐλαβε μέρος καὶ πάλι στις συνόδους τῶν πρυτάνεων τῶν Ἀνωτάτων Ἐκπαιδευτικῶν Ἰδρυμάτων τῆς Ἑλλάδος πoῦ πραγματοποιήθηκαν κατὰ καιροὺς σὲ διάφορες πόλεις καὶ ὀργάνωσε, τὸν Ἀπρίλιο, τὴ σύνοδο στὸ Ρέθυμνο, ἔδρα τοῦ Πανεπιστημίου Κρήτης. Ἰδιαίτερη φροντίδα κατέβαλε γιὰ τὴν προμήθεια μεγάλου ἀριθμοῦ καὶ τὴν ἀγορὰ σπουδαίων ἰδιωτικῶν βιβλιοθηκῶν γιὰ τὸ Πανεπιστήμιο, πιστεύοντας πὼς αὐτὸ ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὶς βασικότερες προϋποθέσεις γιὰ τὴν ὀργάνωση καὶ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας στὸ νέο αὐτὸ Ἴδρυμα. Γιὰ ὅλες αὐτὲς τὶς ὑποθέσεις τοῦ Πανεπιστημίου ἀναγκάζεται νὰ πηγαίνει καὶ νὰ παραμένει συχνὰ στὴν Ἀθήνα, πρᾶγμα πoῦ τὸν ἀπομακρύνει

ἀρκετὰ ἀπὸ τὴν ἔδρα του, ἀλλὰ συγχρόνως τοῦ ἐπιτρέπει νὰ παρακολουθεῖ καλύτερα καὶ νὰ προωθεῖ στὸ κέντρο τὰ πολλὰ ζητήματα τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ μάλιστα τὴν ἐκτύπωση τοῦ περιοδικοῦ καὶ τῶν ἄλλων δημοσιευμάτων του.

Αὐτὰ εἶναι τὰ πεπραγμένα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βενετίας κατὰ τὸ 1978, ἔτος πὸν δὲν ὑπῆρξε λιγότερο ἀποδοτικὸ ἀπὸ τὰ προηγούμενα. Ἐλπίζουμε πὸς, παρ' ὅλη τὴ δυσμένεια τῶν καιρῶν, τὸ ἔργο τοῦ Ἰνστιτούτου θὰ συνεχιστεῖ μὲ τὴν ἴδια ἀπόδοση καὶ στὸ μέλλον.

Βενετία, 31 Δεκεμβρίου 1978

Ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἰνστιτούτου

Μ. Ι. Μανούσασκας
